

De Nederlandse veldartillerie

Geschiedenis, materieel & tradities

2^e versie, 1 september 2006

Ed de Bruin

www.41afdva.net

Inhoudsopgave

De geschiedenis van de artillerie.....	3
In den beginne.....	3
Blijdes & buskruit.....	3
Het vuurgeschut maakt zijn entree.....	4
De artillerie gaat een grotere rol spelen.....	5
Het Wapen der Artillerie wordt opgericht.....	5
De technische ontwikkelingen nemen een vlucht.....	6
De wereldoorlogen.....	7
De veldartillerie van de Brigade 'Prinses Irene'.....	7
Wederopbouw en de strijd in Nederlands-Indië.....	8
Amerikaans geschut neemt de overhand.....	9
Legering van troepen in Duitsland.....	9
Reorganisaties.....	10
De toekomst.....	10
De munitie van de artillerie.....	11
Van pijlen en stenen naar granaten.....	11
Hoogexplosieve stoffen doen hun entree.....	11
De vorm van de granaten verandert.....	12
Achterladers en de nieuwe mogelijkheden qua munitie.....	12
De M107 HE brisantgranaat wordt de standaard.....	13
Verbeterde conventionele munitie en 'slimme' munitie.....	13
De toekomst.....	14
Het geschut van de veldartillerie.....	16
Benamingen.....	16
Houwitsers en kanonnen.....	16
Getrokken geschut.....	17
Snelvuurgeschut.....	17
Raketartillerie in het Nederlandse leger.....	18
De geschiedenis.....	18
Het Artillerie Schietkamp (ASK) & de Legerplaats bij Oldebroek.....	19
De oprichting.....	19
Opbouw van het kamp.....	19
De wereldoorlogen.....	20
Multifunctioneel oefenterrein.....	20
Concentratie van artillerieopleidingen.....	21
Flora en fauna.....	21
Het hart van de Nederlandse artillerie.....	22
Muziek bij het Wapen der Artillerie.....	23
In den beginne.....	23
Tamboerkorpsen.....	23
Het Artillerielied.....	24
Het Trompetterkorps der Artillerie.....	25
Opnieuw verhuizingen en bezuinigingen.....	26
Het Reünie Orkest Artillerie.....	27
Sinte Barbara, de beschermheilige van de artillerie.....	28
De legende van Sinte Barbara.....	28
4 December, de naamdag van Sinte Barbara.....	28
De geschiedenis van Sinte Barbara in 60 seconden.....	29
Bronnen.....	30

De geschiedenis van de artillerie

Hieronder een beknopte geschiedenis van de artillerie, toegespitst op de Nederlandse artillerie

In den beginne...

De oorsprong van artillerie ligt waarschijnlijk in het Midden Oosten, vele eeuwen voor Christus. Er zijn aanwijzingen dat in Mesopotamië en Phoenicië reeds machines werden gebruikt om projectielen mee weg te schieten, die de prestaties van handwapens ruimschoots overtroffen. Meer zekerheid is er over de werpmachines die door de Grieken en Romeinen werden gebruikt vanaf de vierde eeuw voor Christus. Hiervan bestaan beschrijvingen in de klassieke geschriften. Het woord 'artillerie' is vermoedelijk afgeleid van de Latijnse woorden 'Artis' (kunst) en 'Tollere' (werpen) en betekent dus iets van 'de kunst van het werpen'. Grofweg waren er bij de Grieken en Romeinen twee soorten werpgeschut te onderkennen, alhoewel er in de loop der eeuwen verschillende varianten van beide soorten zijn geweest.

Het ene type was een soort uit de kluiten gewassen handboog die horizontaal op een onderstel was geplaatst. Het leek op een grote versie van de latere kruisboog en werd gebruikt om pijlen en later ook grote stenen mee weg te schieten. De oorspronkelijke Griekse versie, die stamt uit het begin van de 4e eeuw voor Christus, ontleende zijn voortdrijvende kracht aan de veerkracht in de boogarmen en de boogpees, net als een gewone handboog. Bij een latere versie, bekend als de ballista, waren de boogarmen ieder aan het uiteinde gestoken in een streng van in elkaar gedraaide van haren of darmen. Door met de boogpees de boogarmen naar achteren te trekken werden de strengen verder in elkaar gedraaid. Als de boogpees werd losgelaten, schoten de strengen weer terug in hun oorspronkelijke stand en leverden ze de voortdrijvende kracht voor het projectiel.

Het andere type werpgeschut werd gekenmerkt door een verticale balk met aan één van de uiteinden een slinger, waarin een steen kon worden geplaatst, terwijl het andere uiteinde als scharnierpunt fungeerde. Door de balk van verticale naar horizontale stand te trekken en vervolgens los te laten, werd het projectiel weggeworpen. Sommige versies van dit geschut waren voorzien van een grote horizontaal aangebrachte boog, die werd aangespannen als de balk in horizontale stand werd gebracht. De boog leverde de voortdrijvende kracht. Bij een latere versie, die door de Romeinen in de 3e eeuw na Christus werd ontwikkeld en onager ('wilde ezel') werd genoemd, ontbrak de boog. Bij de onager was het uiteinde van de verticale balk in een in elkaar gedraaide streng gestoken, welke verder in elkaar werd gedraaid als de balk in horizontale stand werd getrokken. Als de balk werd losgelaten, schoot de streng weer terug in de oorspronkelijke stand en leverde het de voortdrijvende kracht voor het projectiel. Overigens waren er ook versies van dit type geschut zonder slinger, maar met een lepelachtig uiteinde aan de balk, waarin de te verschieten projectielen konden worden geplaatst.

Blijdes & buskruit

Rond 1200 deed een nieuwe gevechtsmachine zijn intrede: de blijde, wellicht de bekendste werpmachine. De blijde leek enigszins op de onager in de zin dat het eveneens was voorzien van een verticale balk met een slinger of lepelachtig uiteinde. De voortdrijvende kracht werd nu echter ontleend aan het hefboomprincipe. De balk was voorzien van een as, die ver uit het midden was aangebracht. Aan het korte einde van de balk was een grote bak met stenen of zand bevestigd, die fungeerde als contragewicht. Door de balk aan het lange einde naar beneden te trekken en plotseling weer los te laten, kon het projectiel honderden meters worden weggeworpen. De blijde overtrof de prestaties van de oude spangeschutten ruimschoots.

Tot het begin van de 14e eeuw waren werpmachines en spangeschutten de enige vorm van geschut in Europa. Vanaf die tijd deed het vuurgeschut zijn intrede, hetgeen mogelijk werd gemaakt door de toepassing van buskruit als aandrijfmiddel voor projectielen. Na de opkomst van het vuurgeschut bleef de blijde overigens nog lang gehandhaafd.

Het buskruit werd reeds in de 9e eeuw ontdekt door de Chinezen. Zij gebruikten het als aandrijfmiddel in primitieve kanonnen van bamboe en als springstof in granaatachtige projectielen, die met katapulten werden gelanceerd. Bovendien gebruikten de Chinezen buskruit in vuurpijlen, die op vijanden werden afgevuurd of de lucht in gingen bij feestelijkheden. Ook de Arabieren gebruikten buskruit voordat het in Europa bekend werd. Ze stopten het in een ijzeren buis om stenen mee af te vuren. De eerste aanraking van Europa met buskruit was tijdens de verovering van Hongarije door de Mongolen in 1241. De Mongolen gebruikten met buskruit gevulde projectielen, die ze met behulp van katapulten naar de Hongaren schoten. De Britse wetenschapper, alchemist en filosoof Roger Bacon onderzocht het explosieve goedge en publiceerde erover in 1249. Als geestelijke én vooraanstaand wetenschapper kon Bacon schrijven en had hij een netwerk om zaken te publiceren. Zijn publicatie betekende het begin van de opmars van het buskruit in Europa. Het duurde echter nog decennia voordat het enigszins succesvol kon worden aangewend als aandrijfmiddel voor het lanceren van projectielen.

Het vuurgeschut maakt zijn entree

Het is niet precies bekend waar en wanneer er voor het eerst vuurgeschut werd gebruikt in Europa. Aannemelijk is dat het in Italië was, aan het begin van de 14e eeuw. De Italianen waren in Europa het verst gevorderd op het gebied van metaalkunde en produceerden vrijwel zeker de eerste kanonnen. Het geschut werd door klokkenmakers gegoten van brons of andere koperlegeringen en later ook van ijzer, hetgeen een stuk goedkoper was. De eerste afbeelding van een kanon stamt uit 1326. Ene Walter de Millimete beschreef vuurgeschut in zijn manuscript 'De Officiis Regum', dat hij schreef voor koning Edward III van Engeland. Het bevatte een afbeelding van een vaasachtig kanon, dat op een tafel was bevestigd, gereed om een pijl af te vuren. In het geschrift werd aan vuurgeschut gerefereerd met de term 'vaso', het Italiaanse woord voor vaas. Ook dit vormt een aanwijzing voor de Italiaanse oorsprong van vuurgeschut.

Het eerste vuurgeschut was dus niet veel meer dan een stenen of metalen pot of vaas, waarmee zware pijlen, maar ook stenen kogels werden afgeschoten. Naast de aanduiding 'vaso' (vaas), stond het bekend als o.a. Krüge' (kruik) en pot-de-fer (pot van ijzer). Het geschut had een klein bereik, was zeer inaccuraat en bovendien zeer gevaarlijk in het gebruik. Alhoewel de oudste afbeeldingen bevestiging van de pot op een tafelachtige constructie laten zien, is ook bekend dat het vaak simpelweg op de grond werd geplaatst en gestut. Later volgde bevestiging op houten blokken. De vorm van de vuurmonden werd geleidelijk langwerpiger, meer buisvormig, omdat men beseftte dat dit de accuraatheid van het vuur ten goede kwam. Dit betekende wel dat men afstapte van het gieten van het geschut, omdat die techniek in die tijd nog niet dusdanig ontwikkeld was, dat fabricage van lang, buisvormig geschut van goede kwaliteit mogelijk was. De buisvorm bezorgde het geschut haar naam: kanon, een woord dat was afgeleid van het Latijnse 'canna', dat riet of buis betekent. De onderstellen van houten blokken maakten geleidelijk plaats voor onderstellen met raden. Het vervoer werd hierdoor gemakkelijker en de vernielende werking van de terugslag op het onderstel verminderde aanzienlijk .

In Nederland werd voor de eerste maal vuurgeschut gebruikt omstreeks het midden van de 14de eeuw. De eerste ervaringen in Nederland met vuurmonden werden opgedaan tijdens de vele belegeringen van steden en kastelen tijdens de middeleeuwse partijtjwisten en stadsoorlogen. Er zijn aanwijzingen dat de eerste kanonnen in Nederland (toen meestal 'donderbussen' genoemd) soms van hout waren gemaakt, waarbij de loop was verstevigd met ijzeren hoepels om springen te voorkomen. Het eerste metalen geschut in Nederland was gemaakt van aan elkaar gesmede ijzeren staven, waar ijzeren ringen omheen waren geklonken. Het was loodzwaar. Omdat de loop aan beide zijden open was, werd er gebruik gemaakt van een zogenaamd kamerstuk, een soort kroes van ijzer, waarvan de monding paste in de achterzijde van de loop. Hier werd het kruit in gedaan en soms ook het projectiel, alhoewel dat meestal in de loop zelf werd geplaatst. Groot nadeel van deze constructie was dat het kamerstuk de loop niet perfect afsloot en er bij de ontbranding van het kruit gas ontsnapte, waardoor er minder gasdruk was om het projectiel mee weg te stuwten. Voordeel was dat men door het gereedhouden van een aantal kamerstukken de vuursnelheid flink op kon voeren.

De metallurgie ontwikkelde zich ondertussen door en vanaf de tweede helft van de 15e eeuw maakten de gesmede ijzeren kanonnen plaats voor sterkere en lichtere gegoten kanonnen van brons, later gevolgd door gietijzeren exemplaren. Ook nu werden ze doorgaans gegoten door klokkengieters, die het gieten van kanonnen afwisselden met hun reguliere werk. Later ontstonden gespecialiseerde kanongietereien. De kwaliteit van het in Nederland gegoten geschut bezorgde de Nederlandse kanongietereien een uitstekende reputatie, waardoor de Nederlandse kanongietereien lange tijd belangrijke leveranciers waren aan legers over de gehele wereld.

Het gegoten geschut had aanzienlijke voordelen ten opzichte van het gesmede geschut. De loop was vele malen sterker en er was geen verlies meer van gasdruk, omdat loop, kruitkamer en achterstuk één geheel vormden. Hierdoor werd het mogelijk om zwaardere kogels af te vuren en deden loden kogels hun intrede; stenen kogels bleven echter ook in gebruik. Het laden was wel iets lastiger, want dit moest via de loop gebeuren. Met een lange lepel werd het buskruit in de kruitkamer geschept, waarna het werd aangestampt. Vervolgens werd een houten prop tegen het kruit geplaatst en werd de kogel de loop ingerold. De ontsteking geschiedde door een gloeiende staaf in de opening bovenin de kruitkamer te steken (het zogenaamde zundgat), dat vooraf was gevuld met licht ontvlambaar, fijn kruit.

Gedurende de 16e eeuw veranderde het geschut weinig. Wel waren er ontwikkelingen op het gebied van de munitie. Zo werd een met buskruit gevuld projectiel geïntroduceerd: de granaat. Meer info over de ontwikkeling van de munitie vind je op de pagina over munitie.

De artillerie gaat een grotere rol spelen

Tot in de 17e eeuw speelde de artillerie een geringe rol in de gevechtsactie, omdat het geschut te zwaar was om vlot verplaatst te worden. Zo waren voor de tractie van zwaardere stukken soms wel 30 paarden nodig. Dit betekende in de praktijk dat er alleen aan het begin van een veldslag werd gevuurd, meestal door een klein aantal kanonnen. Immers, zodra het slagveld zich verplaatste was het geschut niet in staat om te volgen en was de rol van de artillerie uitgespeeld.

Tot de introductie van de houwtser, halverwege de 17e eeuw, was het kanon het enige soort geschut dat men kende. Het vuurde massieve kogels af in een rechte lijn op het doel, vaak met de bedoeling de kogels door de vijandelijke linies te laten 'stuiteren'. De houwtser, volgens sommigen een Nederlandse uitvinding, vuurde daarentegen granaten af (met buskruit gevulde projectielen), bij voorkeur via een boog in één keer op het doel, waartoe de houwtzers waren uitgerust met een relatief korte loop. De houwtzers schiepen nieuwe mogelijkheden op het slagveld en samen met het feit dat kanonnen steeds mobieler werden, zorgde dit ervoor dat de artillerie langzaam een steeds belangrijkere rol ging spelen in de oorlogsvoering. Het relatief mobiele geschut, dat vooral gericht was op gebruik op het slagveld, begon zich steeds meer te onderscheiden van het overige geschut, waardoor zich een onderscheid aftekende tussen veld- en belegeringsgeschut.

Het Wapen der Artillerie wordt opgericht

Gedurende de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) had Prins Maurits de artillerie reeds gestandaardiseerd tot vier soorten vuurmonden: de 6-, 12-, 24- en 48-ponder, die hun naam dankten aan het gewicht van het projectiel dat ze af konden vuren. De toenemende rol van de artillerie op het slagveld betekende echter ook dat er anderszins behoefte kwam aan meer structuur en organisatie. Van goed georganiseerde artillerie-eenheden was namelijk tot na de Tachtigjarige Oorlog nog geen sprake in Nederland. Men werkte met ad hoc samengestelde eenheden, bemand door huurlingen. Omdat een dergelijke 'organisatie' uiteraard allerlei bezwaren met zich meebracht, deed Prins Willem III tijdens de Eerste Franse Oorlog (1672-1678) op 11 januari 1677 het voorstel om zes artilleriecompagnieën te formeren, met grotendeels vast personeel, waarmee de Staten-Generaal nog dezelfde dag instemden. De artillerie werd hiermee een organiek legeronderdeel; het Wapen der Artillerie was een feit!

De artillerie werd na de oprichting onderverdeeld in Vestingartillerie en Veldartillerie. De Vestingartillerie had een verdedigend en statisch karakter en maakte gebruik van geschut dat in vestingen was opgesteld; de Veldartillerie was meer offensief van aard en bedoeld voor het belegeren van vestingen, gebruik makend van geschut te velde. Echt mobiel en dynamisch was de Veldartillerie echter niet en het schoot in de loop der jaren steeds meer tekort bij het volgen van de infanterie en cavalerie in hun manoeuvres. Om dit op te lossen werd naar Pruisisch voorbeeld in 1793 de Rijdende Artillerie opgericht; een afsplitsing van de Veldartillerie die zich toelegde op grotere mobiliteit. De lichtere vuurmonden werden bij de Rijdende Artillerie ingedeeld en het korps kreeg eigen paarden en manschappen voor het vervoer van de stukken, hetgeen tot die tijd altijd het werk van aannemers was geweest.

Alhoewel er in de eeuwen na de oprichting van de artillerie regelmatig veranderingen in de organisatie en structuur plaatsvonden, bleef het in het algemeen de gewoonte om batterijen te vormen van vier vuurmonden. Pas na de Tweede Wereldoorlog werd dit 'principe' losgelaten. Qua bewapening verschoof het accent naar minder zwaar geschut. 3-, 6- en 12-ponders vormden de hoofdmoot van de bewapening van de Nederlandse artillerie, hetgeen tot in de tweede helft van de 19e eeuw zo zou blijven. Uiteraard was er een veelheid aan ander geschut, zoals de zwaardere (en vaak oudere) 24- en 48-ponders en diverse typen houwitser. De 3-, 6- en 12-ponders betroffen voorladers met gladde lopen, van ijzer of brons, die in de loop der eeuwen maar weinig veranderden. De belangrijkste verandering was dat het geschut steeds lichter werd.

In 1815 kreeg het Wapen der Artillerie haar eigen embleem, zoals we dat vandaag de dag nog kennen. Het embleem wordt gevormd door twee gekruiste kanonnen met daarboven de Koninklijke Kroon.

De technische ontwikkelingen nemen een vlucht

Met name in de 19e eeuw ontwikkelde de artillerie zich in een hoog tempo. Er kwam licht veldgeschut, dat eenvoudiger te bedienen was en gemakkelijker te vervoeren. Daarnaast werden de kennis en vaardigheden van het bedienend personeel drastisch opgevoerd. Er werd een groot terrein midden op de Veluwe bij Oldebroek ingericht als artillerieopleidingscentrum. Sinds 1877 is dit de plek waar de Nederlandse artillerie met hun geschut oefent, ook vandaag de dag nog. De technische ontwikkelingen volgden elkaar in de 19e eeuw vlot op: de lontstok werd overbodig door de toepassing van een percussie-inrichting, de gladde lopen verdwenen, het voorlaadgeschut maakte steeds meer plaats voor achterlaadgeschut en eind 19e eeuw deed het stalen geschut zijn intrede in de vorm van achterlaadkanonnen van 15, 12 en 8 cm. Meer info over de verschillende soorten geschut en de ontwikkeling ervan vind je in het hoofdstuk over geschut.

Ook qua munitie stonden de ontwikkelingen niet stil. Er werden nieuwe, krachtigere springstoffen ontdekt, waardoor de met buskruit gevulde granaten plaats maakten voor granaten met brisante springstoffen, zoals mélitine en TNT. Brisantgranaten, dus. Inzicht in ballistiek en aërodynamica zorgde daarnaast voor meer ovaalvormige, langwerpige projectielen met stabielere kogelbanen, hetgeen het schootsbereik en de precisie van het artilleriegeschut aanzienlijk verbeterden. Meer info over de ontwikkeling van de munitie vind je in het hoofdstuk over munitie.

In de eerste twee decennia van de 20e eeuw was er nog steeds een scala aan vuurmonden in gebruik in het Nederlandse leger. Naast de bovengenoemde achterladers van 15, 12 en 8 cm, bestond de hoofdmoot van het geschut van de Nederlandse artillerie uit stukken 6-Veld en 7-Veld. Dit veldgeschut werd geproduceerd door het Duitse Krupp en betrof zogenaamde getrokken achterladers, voortbewogen door paarden en later ook vrachtwagens. De 7-Veld was het eerste snelvuurkanon van het Nederlandse leger. De loop was voorzien van een soort slede aan de onderkant, die over een langwerpige stalen kast (de zogenaamde 'wieg') heen en weer kon bewegen. Met behulp van een reminrichting in de wieg werd de terugslag afgedempt en middels een vooruitbrenginrichting werd de loop automatisch over de wieg teruggeduwd in de oorspronkelijke stand. Hierdoor was het voor het eerst mogelijk om zonder opnieuw te richten herhaaldelijk op een zelfde doel te vuren, waardoor de vuursnelheid aanzienlijk werd verhoogd.

De wereldoorlogen

Bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog was de Nederlandse artillerie, mede dankzij het moderne snelvuurgeschut 7-veld, prima bewapend. In combinatie met de mate van mobilisering en paraatheid van het Nederlandse leger, was dit waarschijnlijk een reden dat Nederland niet werd aangevallen. Na de oorlog overheerste er echter in Europa een stemming van 'nooit meer oorlog' en vierde het pacifisme hoogtij, met name in Nederland. Samen met de slechte economische situatie leidde dit tot maatregelen als het verkorten van de dienstplicht, een personeelsstop voor kader en het beperken van investeringen in materieel. Medio jaren '20 bestond de artillerie nog slechts uit 8 schoolregimenten; artillerie op oorlogssterkte moest volledig worden behaald met reservisten. Sterker nog: het gehele Nederlandse leger had in die jaren geen parate onderdelen meer! En ook al waren er in 1927 nog enkele tientallen uitstekend Zweeds 105 mm geschut gekocht, had men geïnvesteerd in de modernisering van de 7-veld en had men in '38-'39 nog 105 mm en 150 mm geschut in Duitsland besteld (uiteraard nooit geleverd), het was een feit dat bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog een gemankeerd Nederlands leger ten strijde trok met zwaar verouderd geschut.

De artillerie was ten tijde van het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog georganiseerd in 27 Regimenten Artillerie (1 t/m 27 RA), welke werden gevormd door tot parate regimenten mobiliseerbare opleidingsregimenten en door reserveregimenten. Een regiment bestond toen in de regel uit drie afdelingen (soms minder) van ieder drie batterijen, die op hun beurt weer uit vier vuurmonden bestonden.

De veldartillerie van de Brigade 'Prinses Irene'

Nadat het Nederlandse leger in mei 1940 was verslagen, werd het feitelijk ontbonden. Diverse militairen vluchtten naar Engeland, waaronder een aantal artilleristen. In Engeland richtte men de Brigade 'Prinses Irene' op, die was bedoeld als Nederlandse bijdrage aan de geallieerde strijdkrachten. De brigade werd in mei 1941 gelegerd in Wrottesley Park bij Wolverhampton. De opbouw van de brigade verliep moeizaam en de gewenste slagkracht werd nooit bereikt, met name door het gebrek aan (jong) personeel. Toch zag men kans om op 1 januari 1943 de brigade uit te breiden met een batterij veldartillerie. De batterij telde 92 man en werd naar Brits voorbeeld georganiseerd. Het werd uitgerust met vier 25-ponders. De opleiding van het personeel vond buiten de Prinses Irenebrigade plaats, bij verschillende Britse artillerieregimenten, onder andere in Wales.

In september 1943 werd de batterij weer herenigd met de brigade, die inmiddels in Harwich was gelegerd. De navolgende periode werd er vooral geoefend, waarna de batterij zich voorbereidde op deelname aan de strijd op het vasteland. Op 12 augustus 1944 landde de batterij in Normandië. Al snel kreeg de batterij er twee stukken bij en werd de sterkte opgekrikt naar 130 man. De batterij werd losgemaakt van de brigade en ingedeeld bij Britse en vervolgens Amerikaanse troepen. Gedurende enkele weken verleende de batterij vuursteun aan de snel oprukkende geallieerde troepen, waarna de batterij zich weer bij de brigade voegde en aan de opmars door België deelnam. De batterij werd vervolgens weer ingedeeld bij Britse troepen en nam deel aan de gevechten bij Hilvarenbeek en Tilburg, die met moeite werden gewonnen. Van half november 1944 tot en met maart 1945 was de batterij op diversie locaties in Zeeland gelegerd, waar het de geallieerde commandoraids ondersteunde. De Bommelerwaard was het laatste stellinggebied van de batterij. Van 22 tot 26 april ondersteunde de eenheid daar op krachtige wijze de geallieerden in hun (uiteindelijk succesvolle) strijd om de Bommelerwaard.

Na negen maanden zat de veldtocht van de batterij erop. Op 13 juli 1945 werd de brigade, en daarmee de batterij, opgeheven. De brigade ontving daarbij van Prins Bernhard het Ridderkruis Militaire Willemsorde 4e Klasse. De meeste artilleristen demobiliseerden en gingen naar huis. Anderen, waaronder het commando van de batterij, gingen meewerken aan de wederopbouw van de artillerie. De Batterij Veldartillerie van de Brigade 'Prinses Irene' kan worden gezien als de basis voor de na-oorlogse artillerie.

Wederopbouw en de strijd in Nederlands-Indië

Na de Tweede Wereldoorlog werd de landmacht helemaal opnieuw opgebouwd, naar Brits voorbeeld, hetgeen betekende dat tankbestrijding een taak van de artillerie was. De Britse 88 mm 25-ponder vormde het hoofdgeschut van de artillerie, ook bij het KNIL in het voormalige Nederlands-Indië. De Britse 17-ponder, 76 mm zwaar antitankgeschut, diende bij de artillerie als tankbestrijder. De artillerie was net als voor de oorlog georganiseerd in regimenten. Iedere divisie bevatte drie regimenten veldartillerie, ieder bestaande uit drie afdelingen veldartillerie van elk twee batterijen van 4 viermonden. Daarnaast had een divisie de beschikking een regiment luchtdoelartillerie en een regiment anti-tankartillerie.

Tijd voor een rustige en gestructureerde vorming van de divisies was er echter niet. In het machtsvacuüm dat na de capitulatie van Japan en het einde van de Tweede Wereldoorlog in Nederlands-Indië was ontstaan, had Indonesië zichzelf onafhankelijk verklaard, en was er een chaotische situatie ontstaan in de Nederlandse kolonie. Na enige tijd werd besloten dat er onmiddellijk Nederlandse troepen uitgezonden moesten worden om de rust en de orde te herstellen. In november 1945 werd een aantal lichte infanteriebataljons uitgezonden. Artillerie zou pas later volgen, op advies van kolonel Calmeyer, chef van het Militair Kabinet van de minister van Oorlog. Deze had in december 1945 de militaire situatie in Nederlands-Indië onderzocht en adviseerde een grote zending van hulpwapens ter ondersteuning van de lichte infanteriebataljons, waaronder zes afdelingen veldartillerie. Deze hulpwapens kwamen bekend te staan als de 'Calmeyer-eenheden'.

In april 1946 werd er met ongeveer 800 oorlogsvrijwilligers (OVW-ers) gestart met de vorming van de zes afdelingen veldartillerie, die later 4 t/m 7 Afdeling Veldartillerie (AVA) werden gedoopt en in juli 1946 op Java arriveerden. Begin 1947 volgden nog 8 en 9 AVA, die in allerijl waren gevormd uit dienstplichtigen. Na aankomst in Nederlands-Indië bleek er onvoldoende geschut beschikbaar en als men al de beschikking over vuurmonden kreeg (5 AVA bijvoorbeeld heeft gedurende haar bestaan nooit over geschut beschikt), dan waren deze in slechte staat. Verder was er een tekort aan trekkers en chauffeurs. Zo had 6 AVA aan het eind van 1946 nog steeds geen trekkers ontvangen en toen de afdeling die uiteindelijk kreeg, bleken het er te weinig en waren er onvoldoende chauffeurs, die ook nog eens onvoldoende opgeleid waren. Alhoewel er af en toe artilleristisch werd opgetreden, werd het duidelijk dat er tevens grote behoefte was aan infanteristisch optreden. Noodgedwongen moesten de artilleristen zich bekwamen in infanteristisch optreden.

Ondertussen was men voortgegaan met de voorgenomen vorming van divisies. In september 1946 werd de 1e Divisie opgericht en uitgezonden en in maart 1947 volgde de 2e Divisie. Beide divisies waren voorzien van drie regimenten artillerie. Bij de 1e Divisie waren dat 2, 6 en 8 Regiment Veldartillerie (RVA) en bij de 2e Divisie waren dat 12, 16 en 18 RVA. Ook deze regimenten kampten na aankomst in Nederlands-Indië met een chronisch tekort aan rij-instructeurs, chauffeurs, monteurs, geschut, transportmiddelen en reserveonderdelen. 12, 16 en 18 RVA ontvingen aanvankelijk zelfs helemaal geen geschut. De militairen van 12 RVA toonden echter groot improvisatievermogen en sprokkelden met moeite een aantal vuurmonden bij elkaar. 16 en 18 RVA hebben uiteindelijk nooit de beschikking over vuurmonden gehad. Op een bepaald moment werd dit ook niet meer nodig geacht, gezien het karakter van de strijd.

Eind juli 1947 barstte de Eerste Politionele Actie los en kwam de artillerie voor het eerst volledig in actie. De navolgende periode stond in het teken van het zuiveren van de veroverde gebieden, hetgeen in een guerilla-achtige strijd ontaarde. Het verblijf in Nederlands-Indië ging langer duren dan verwacht, waardoor men kreeg te kampen met een grote toename van het aantal zieken en afgekeurden en dus met een sterk teruglopende sterkte. Om over de toestand van het materieel maar te zwijgen. Toch slaagde de Nederlandse troepen er eind 1948 in om tijdens de Tweede Politionele Actie de gebieden te veroveren die tijdens de Eerste Politionele Actie niet waren veroverd en de Republikeinse regering gevangen te nemen. Ook tijdens deze actie kwam nagenoeg de volledige artillerie in actie en net als na de Eerste Politionele Actie, volgde een periode van felle guerrillastrijd, waarbij de artillerie zeer regelmatig in actie moest komen. Inmiddels waren 41, 42 en 43 RVA gearriveerd ter aflossing c.q. versterking, maar uitgezonderd 41 RVA zijn deze regimenten nauwelijks artilleristisch ingezet geweest. In mei 1949 resulteerden hervatte onderhandelingen er onder internationale druk in dat de Nederlandse troepen zich terug moesten trekken en dat Indonesië onafhankelijk mocht worden. De strijd zat erop. Vanaf augustus 1949 keerden de afdelingen en regimenten terug naar Nederland en werden ze ontbonden. Op 27 december 1949 werd Indonesië formeel onafhankelijk.

Amerikaans geschut neemt de overhand

Ondertussen was de Koude Oorlog losgebarsten. De West-Europese landen en de Verenigde Staten waren zeer bezorgd over het geweldige conventionele overwicht (tanks, artillerie en troepen) van de Sovjet Unie in Europa en over de toenemende invloed van communistische partijen in een aantal West-Europese landen. Om op militair gebied tegenwicht te bieden, werd in 1949 de Noord Atlantische Verdrags Organisatie (NAVO) opgericht door de Verenigde Staten, Canada en tien Europese landen, waaronder Nederland. De belangrijkste taak van de NAVO was (en is) de verdediging van het grondgebied van de lidstaten. Met de Verenigde Staten als belangrijkste bondgenoot en leverancier van materieel, schakelde de Nederlandse landmacht in 1950 over op het Amerikaanse model, waarmee de tankbestrijding (en dus de 17-ponder) naar de infanterie verhuisde. Het indelen van artillerie in regimenten (met daarbinnen relatief kleine afdelingen en batterijen) werd losgelaten en men schakelde over naar grotere afdelingen die direct onder een brigade werden ondergebracht.

Terwijl de Nederlandse artillerie in de periode tussen de twee wereldoorlogen steeds meer achterop raakte, werd er elders in de wereld volop gewerkt aan verdere ontwikkeling van het artilleriegeschut. Zo experimenteerde men in Duitsland en Engeland bijvoorbeeld met gemechaniseerd geschut door o.a. anti-tankkanonnen op (half)rupsen te plaatsen. Het waren echter de Verenigde Staten die sinds de jaren '20 het uitbundigst op allerlei manieren experimenteerden met artilleriegeschut. Reeds in de jaren '20 had men daar een prototype van een gemechaniseerd 155 mm kanon. Veel vuurmonden die na de Tweede Wereldoorlog uiterst succesvol bleken binnen de NAVO-arsenalen (en ook daarbuiten) hebben hun oorsprong in de experimenteerdrijf en ontwikkeldrang in de Verenigde Staten in de jaren '20. Een willekeurig voorbeeld hiervan is de 105 mm houwitsers M101. In 1920 in eerste instantie in productie genomen als de 105 mm M1920, volgden steeds verbeterde versies, met als voorlopig 'definitief' resultaat de 105 mm M2 in de jaren '40, die later werd omgedoopt tot M101. De M101 bleek een één van de vele 'voltreffers' van Amerikaanse makelij en is zelfs heden ten dage nog in gebruik bij enkele legers. Na de oorlog deed de M101 zijn intrede in Nederland en vormde deze vuurmond een onderdeel van de bewapening tot eind jaren '80.

Na de Tweede Wereldoorlog werd ook ander getrokken geschut van Amerikaanse makelij ingevoerd in Nederland, zoals de 155 mm houwitsers M59 en M114 en de 203 mm houwitsers M115. De entree van dit Amerikaanse geschut in Nederland vond plaats in het kader van het naoorlogse MDAP, het Mutual Defense Assistance Program. Het belangrijkste geschut van de artillerie was toen echter nog de Britse getrokken 88 mm 25-ponder, waarover hieronder meer.

In het kader van het MDAP kreeg Nederland in 1959 ook de beschikking over de Honest John, een niet-geleide raket van Amerikaanse makelij, die vanaf een 5-tonner kon worden gelanceerd. Vanwege zijn mobiliteit, reikwijdte en inzetbaarheid was de Honest John uitermate geschikt voor het leveren van vuursteun voor het front en werd dan ook ingedeeld bij de veldartillerie. De Honest John luidde een periode van gebruik van raketartillerie bij het Nederlandse leger in, die pas vrij recentelijk werd afgesloten. Toen de Honest John in 1962 werd voorzien van kernkoppen, was het één van de eerste nucleaire wapens in Nederland. Alleen de in 1961 aangeschafte nucleaire houwitsersgranaten gingen de nucleaire Honest John voor. Meer info over de geschiedenis van de raketartillerie in Nederland en de verschillende raketsystemen, vind je in het hoofdstuk over raketartillerie.

Legering van troepen in Duitsland

In september 1961 besloot de NAVO troepen op de Noord-Duitse laagvlakte geplaatst moesten worden i.v.m. de toenemende dreiging vanuit het Oostblok. Dit betekende dat Nederland daar ook een bijdrage aan moest leveren. Er werd besloten om de pas opgerichte 121e Lichte Brigade voor minimaal drie maanden naar West-Duitsland te sturen. Tevens werd er nagedacht over permanente legering van de ongeveer 3500 man in West-Duitsland, om de tegenstander uit het Oosten in het geval van een conflict beter te kunnen weerstaan. In eerste instantie kwam de 121e Lichte Brigade tijdelijk terecht in Höhne en Fallingbommel. Toen West-Duitsland begin 1962 echter een kazerneruil met gesloten beurzen voorstelde, werd permanente legering van de brigade in West-Duitsland een feit. Nederland stelde de legerplaats Budel in Noord-Brabant beschikbaar voor een Duitse opleidingseenheid, die zonder bezwaar diep in het NAVO achtergebied kon worden geplaatst. De Duitsers stelden legerplaats Seedorf beschikbaar.

Ondertussen had Nederland het plan opgevat om de 121e Lichte Brigade te vervangen door een versterkte pantserbrigade van eveneens 3500 man. De Lichte Brigade werd dus opgeheven en eind 1963 was de volledige stationering van de nieuw opgerichte 41e Pantserbrigade in Seedorf een feit. De brigade werd in de loop der jaren steeds verder uitgebreid en zo werd besloten om ook de 41e Afdeling Veldartillerie aan de 41e Pantserbrigade in Seedorf toe te voegen. De 41e Pantserbrigade groeide met deze uitbreidingen uit tot de zwaarste en meest parate brigade van de Koninklijke Landmacht. De 41e Afdeling Veldartillerie werd één van de belangrijkste artillerie-eenheden binnen de landmacht. De Lüneburgerheide nabij Munster in Duitsland groeide uit tot een veelgebruikt oefenterrein voor de Nederlandse artillerie en ook de in Nederland gelegerde afdelingen trokken regelmatig naar Duitsland om daar schietseries te houden.

Reorganisaties

Het einde van de Koude Oorlog, eind jaren '80, had grote gevolgen voor de landmacht. De landmacht werd drastisch hervormd en ingekrompen en de dienstplicht werd opgeschort. Voor de artillerie betekende dit dat er begin jaren '90 afdelingen werden opgeheven en dat de resterende afdelingen werden verkleind naar twee batterijen. Ook werd de Legerkorpsartillerie (LKA) opgeheven. In de nieuwe organisatie bleven er drie gemechaniseerde brigades over, die direct onder het Operationeel Commando (het orgaan dat samen met de Landmachtstaf de landmacht aanstuurt) vielen. De Nederlandse artillerie werd hiermee teruggebracht naar drie afdelingen, nog steeds uitgerust met de gemechaniseerde houwitser M109 en één 'losse' batterij veldartillerie, uitgerust met het gemechaniseerd raketsysteem MLRS.

In 2003 werd er opnieuw een reorganisatie van de Koninklijke Landmacht aangekondigd. Aan de ene kant werd deze reorganisatie ingegeven door het streven naar een kleinere, modernere en slagvaardigere landmacht (in dit kader werd ook besloten de moderne gemechaniseerde 155 mm houwitser PzH 2000 bij de Nederlandse artillerie in te voeren, vanaf 2006). Aan de andere kant was er ook de simpele financiële motivatie: het moest allemaal goedkoper. De bezuinigingen zorgden voor verdere inkrimping van de landmacht en dus ook van de artillerie: er werd afscheid genomen van de raketartillerie door de batterij MLRS in 2004 op te heffen en in 2005 werd begonnen met het stapsgewijs opheffen van de 41e Gemechaniseerde Brigade. Als eerste onderdeel van de brigade werd de 41e Afdeling Veldartillerie op 1 juli 2005 opgeheven. Was tussen de jaren '60 en '80 een aantal van 15 á 20 parate afdelingen veldartillerie nog heel gebruikelijk (samen goed voor 200-300 gemechaniseerde vuurmonden), tegenwoordig moet de Nederlandse artillerie het doen met slechts twee parate afdelingen (samen goed nog geen 30 vuurmonden).

De toekomst...

Momenteel bestaat de Nederlandse artillerie uit slechts drie eenheden: de 14e Afdeling Veldartillerie, de 11e Afdeling Rijdende Artillerie en de 101 Artillerie Ondersteuningsbatterij als niet schietende ondersteuners. Het streven naar een kleinere, modernere en slagvaardigere landmacht, waarbij de artillerie aan de eisen van het moderne gevechtsveld moet voldoen (een groter schootsbereik, grotere precisie en het vermogen om snel en eenvoudig van stelling te veranderen) betekent dat er ook qua materieel het nodige zal veranderen. Na bijna vier decennia als hoofdgeschut van de Nederlandse artillerie gefungeerde te hebben, zal de M109 worden vervangen door de hypermoderne gemechaniseerde 155 mm houwitser PzH 2000. Deze houwitser wordt gekenmerkt door een verdere dracht, betere bepantsering en betere terreinvaardigheid. Daarnaast kan de PzH 2000 vuursnelheden behalen van 10 schoten per minuut, mede door het geautomatiseerde laden van de granaten. De planning is dat in 2007 de eerste afdeling veldartillerie is voorzien van de PzH 2000. Elke afdeling zal 18 stuks tot zijn beschikking krijgen. Per afdeling is er een jaar uitgetrokken voor de omscholing naar de PzH 2000.

Verder vooruit kijkend, lijkt het onontkoombaar dat 'intelligente' munitie in Nederland zijn entree zal maken. Dergelijke munitie betreft projectielen, vaak met raketaandrijving, die hun eigen baan kunnen corrigeren en die verschillende soorten submunitie boven doelen los kunnen laten, welke op hun beurt weer specifieke doelen kunnen detecteren en bestrijden. Alhoewel de Koninklijke Landmacht momenteel nog niet over 'intelligente' munitie beschikt, past dergelijke munitie precies in het huidige beeld van een relatief kleine artillerie met grote vuurkracht, groot bereik en grote precisie.

De munitie van de artillerie

Hieronder een overzicht van de ontwikkeling van de artilleriemunitie, van de pijlen en stenen die in de oudheid door spangeschutten werden gelanceerd tot de 'intelligente' granaten, die wellicht binnen afzienbare tijd in Nederland hun intrede zullen doen.

Van pijlen en stenen naar granaten

De allereerste gevechtsmachines uit de oudheid die als artillerie kunnen worden gekenmerkt, waren geënt op de toenmalige handwapens, zoals de handboog en de slinger. Het is dan ook logisch dat grote pijlen en stenen de eerste artilleriemunitie vormden. Tot ver in de middeleeuwen bleven pijlen en stenen de belangrijkste munitie. Met de komst van de blijde rond 1200 won de steen aanzienlijk terrein, maar de pijl was nog niet afgeschreven, ook niet toen aan het begin van de 14e eeuw het vuurgeschut in Europa werd geïntroduceerd. Zo toont de eerste afbeelding van een kanon, daterend uit 1326, een vaasachtige vuurmond, waarin een pijl steekt. Stenen projectielen kregen echter geleidelijk de overhand. Ze bleven tot het begin van de 16e eeuw in gebruik als munitie voor de blijde en verdrongen daarnaast de pijlen als munitie voor het vuurgeschut. Toen in Nederland omstreeks het midden van de 14de eeuw voor de eerste maal vuurgeschut werd gebruikt, werd er met stenen geschoten. Dat bleef zo totdat in de tweede helft van de 15e eeuw de gesmede ijzeren kanonnen plaats maakten voor sterkere en lichtere gegoten vuurmonden. De loop van het gegoten geschut was vele malen sterker dan van het gesmede geschut en bovendien was er geen verlies van gasdruk, omdat loop, kruitkamer en achterstuk één geheel vormden. Hierdoor werd het mogelijk om zwaardere kogels af te vuren en deden loden kogels hun intrede; stenen kogels bleven echter ook in gebruik.

In China kende men toen al eeuwen exploderende projectielen, want reeds in de 10e eeuw gebruikte men daar buskruit als springstof in projectielen, zowel in vuurpijlen als in rudimentaire vormen van brisantgranaten, die met behulp van katapulten werden gelanceerd. De eerste kennismaking van Europa met exploderende projectielen was toen de Mongolen in 1241 Hongarije veroverden, waarbij ze vergevorderde granaten met katapulten naar de Hongaren wierpen. Sterker nog, het was de eerste kennismaking van Europa met buskruit. De Britse alchemist en geestelijke Roger Bacon deed tests met het 'nieuwe' goedje en beschreef deze, waarmee het buskruit bekend werd in Europa.

Tot in de 19e eeuw was buskruit de enige springstof die werd gebruikt. Aanvankelijk als aandrijfmiddel, maar vanaf de 16e eeuw ook als springlading om de kogel bij aankomst op het doel te laten ontploffen. De 'granaat' was geboren. Het had net als de massieve projectielen uit die tijd een ronde vorm, hetgeen tot ver in de 19e eeuw zo zou blijven. Het gebruik van granaten was zeker in het begin niet altijd een succes. De beperkte stabiliteit van het kruit zorgde regelmatig voor blindgangers of ontploffing in de loop. In de tweede helft van de 19e eeuw maakte de artilleriemunitie echter een stormachtige ontwikkeling door.

Hoogexplosieve stoffen doen hun entree

In 1866 werd mélitine ontdekt, een zeer brisante springstof met voldoende stabiliteit om niet in de loop al te ontploffen. Brisant betekent dat de springstof een hoge detonatiesnelheid heeft en een grote vernietigende kracht. De explosieve kracht van mélitine was ruim tien keer zo groot als die van buskruit. Mélitine had echter ook een belangrijk nadeel: het was zó explosief dat het de granaten erg fijn verpulverde, hetgeen de dodelijke scherfwerking van de granaat ondermijnde. Desondanks maakte het buskruit in granaten snel plaats voor mélitine en was er voor het eerst sprake van brisantgranaten. In 1891 werd TNT (Trinitrotolueen) ontdekt, een eveneens zeer brisante springstof, die door de lagere detonatiesnelheid t.o.v. mélitine een dodelijkere scherfwerking bewerkstelligde. Mélitine en TNT werden de belangrijkste springstoffen.

Overigens waren kogels en later granaten niet de enige munitiesoorten die bij de artillerie werden gebruikt; ook kartetsen waren sinds eeuwen in gebruik. Het betrof hier met schroot of losse kogeltjes gevulde 'blikken dozen', waarvan de inhoud zich als een schot hagel over het doel verspreidde. De kartetsen werden gebruikt voor de nabijverdediging, maar met de komst van granaten volgden al snel granaatkartetsen (en later brisantgranaatkartetsen), die over grotere afstanden konden worden gebruikt.

De vorm van de granaten verandert

Niet alleen de inhoud van granaten veranderde in de tweede helft van de 19e eeuw, ook de vorm. Inzicht in ballistiek zorgde voor meer aërodynamische projectielen met stabielere kogelbanen, waarmee zowel het schootsbereik als de precisie van het artilleriegeschut aanzienlijk werden verbeterd. Bolvormige en 'korte' projectielen maakten langzamerhand plaats voor langwerpige, ovale munitie van gietijzer en later staal. Stapsgewijs werden de projectielen steeds langer van vorm. Zo maakte rond 1890 bijvoorbeeld de met kruit gevulde gietijzeren granaat van 155 mm (lengte: 465 mm, gewicht: 40,9 kg) plaats voor de met mélitine gevulde stalen granaat (lengte: 620 mm, gewicht: 43 kg). De stabielere kogelbanen en grotere geschutsprecisie werden echter niet bereikt door de meer langwerpige vorm van de projectielen alléén. De entree van 'getrokken' geschut in 1861 had hier ook mee te maken. 'Getrokken' was de aanduiding voor een vuurmond met sleuven in de loop, aangebracht in de lengterichting, enigszins getordeerd. Deze sleuven ('trekken'; de verhogingen tussen de sleuven werden 'velden' genoemd) zorgden ervoor dat een langwerpig projectiel tijdens zijn vlucht om zijn lengteas roteerde en voorkwam dat het projectiel zich 'duikelend' door de lucht voortbewoog. De stabiliteit en doelgerichtheid van het projectiel werden hierdoor uiteraard vergroot. De langwerpige, ovale vorm van de projectielen diende niet alleen de aërodynamica, het bevorderde ook dat de draaiings-as van de granaat gelijk viel met de bewegingsrichting. Om de asdraaiing te bewerkstelligen, waren de projectielen voor het getrokken voorlaadgeschut voorzien van nokken die in de trekken pasten. Met de komst van getrokken achterladers in Nederland in 1874 verschenen er projectielen met aanvankelijk een loden mantel en later koperen banden, die tijdens het laden in de trekken en velden werden geduwd.

Achterladers en de nieuwe mogelijkheden qua munitie

De getrokken achterladers waren het resultaat van voortschrijdende ontwikkelingen op het gebied van metaalverwerking en -bewerking. Het achterlaadgeschut voorzag in de behoefte aan groter bedieningsgemak (en dus hogere laadsnelheid), maar ook in meer veiligheid. Men hoefde immers niet meer achter het geschut vandaan te komen om te laden. De hogere laadsnelheid was mede het gevolg van de nieuwe mogelijkheden qua munitie. Tot de komst van de achterladers was het noodzakelijk om met gescheiden munitie te werken, waarbij eerst de drijfvlading in de loop werd aangebracht en vervolgens het projectiel. Bij de achterladers kon er echter met munitie gewerkt worden waarbij de drijfvlading en het projectiel in één patroon waren samengevoegd. Het gebruik van deze zogenaamde 'éénheidsmunitie' was uiteraard zeer bevorderlijk voor de laadsnelheid. Éénheidsmunitie was (en is) echter typisch iets voor vlakbaangeschut, want bij krombaangeschut was er de behoefte om de hoeveelheid drijfvlading te doseren i.v.m. de invloed hiervan op de projectielbaan (naast uiteraard de invloed op de dracht). Dat doseren gebeurde door met kardoezen te werken, katoenen kruitzakken die op elkaar werden gestapeld en met repen katoen bij elkaar werden gebonden. Door zakken toe te voegen of weg te halen kon de hoeveelheid drijfvlading worden gedoseerd. Dergelijk gebruik van kardoezen is tot op de dag van vandaag overigens een veelgebruikte manier om de hoeveelheid drijfvlading aan te passen, alhoewel er tegenwoordig ook systemen bestaan waarbij de zakken zijn vervangen door stapelbare, kokerachtige deelladingen. De komst van achterlaadgeschut betekende echter ook voor houwitsers hogere laadsnelheden. Niet alleen omdat de laadhandelingen sowieso sneller uit te voeren waren, maar ook omdat sommige houwitsers voorzagen in het gebruik van een huls voor het slaghoedje en de kardoezen. Op de huls werd het projectiel geplaatst en de aldus verkregen 'patronen' konden snel worden geladen en hadden het voordeel dat de huls fungeerde als gasafsluiter, waardoor de gasafsluiting niet meer volledig op het sluitstuk aankwam. De in 1908 in Nederland geïntroduceerde 12cm houwtser L12 werkte met dergelijke hulzen.

Na 1880 kwamen de brisantgranaten met schokbuizen, trage buizen en tijdbuizen in gebruik. Afhankelijk van de toepassing, werd de gewenste buis op de granaat gedraaid. Een schokbuis was een mechaniek in de punt van de granaat, die ervoor zorgde dat de granaat bij het raken van het doel onmiddellijk ontplofte. Bij een trage buis was een inrichting in de granaat aangebracht die na inslag enige tijd wachtte met het tot ontploffing brengen van de granaat. Bij een tijdbuis was een uurwerkmechanisme aangebracht, zodat de granaat na een vooraf ingestelde tijdsduur ontplofte. Tot op de dag van vandaag worden dergelijke buizen gebruikt bij de artillerie.

De M107 HE brisantgranaat wordt de standaard

Was tijdens de Eerste Wereldoorlog mélitine (in het Engels 'Lyddite' genaamd) de meest gebruikte explosieve stof in brisantgranaten; vanaf de Tweede Wereldoorlog werd TNT de standaard, waarna TNT-mengsels en -varianten hun intrede deden, zoals Amatol en RDX. De aanduiding 'HE' (High Explosive) werd geleidelijk de standaardaanduiding voor dergelijke hoogexplosieve projectielen. Gedurende de decennia tot na de Tweede Wereldoorlog veranderde de artilleriemunitie niet wezenlijk; het bleven de welbekende met TNT (-varianten) gevulde stalen brisantgranaten met koperen band t.b.v. de asdraaiing. Kijkend naar 155 mm projectielen (de 155mm houwitser M109 werd hét standaard artilleriegeschut binnen de NAVO), zien we dat de HE-brisantgranaat M107 zich in de tweede helft van de 20e eeuw ontwikkelde tot de meest gebruikte 155 mm brisantgranaat binnen de NAVO. Ook de in Duitsland geproduceerde en door Nederlandse troepen veelgebruikte DM21 brisantgranaten zijn feitelijk niet meer dan varianten op de M107, die zich in weinig onderscheiden van de M107. De M107, een Amerikaans fabrikaat van Chamberlain Manufacturing Corporation, bleef de navolgende decennia de norm en pas vanaf medio jaren '90 werd er gewerkt aan een opvolger, de M795. De M795 had een groter bereik en een dodelijkere uitwerking en werd in 1996 in productie genomen bij Chamberlain in de VS. Latere versies van de M795 waren nog krachtiger en kenden een nog groter bereik, mede veroorzaakt door ingebouwde raketaandrijving. De M107 is momenteel nog steeds in productie.

De bij de Nederlandse artillerie meest gebruikte brisantgranaten zijn de M107 en de DM21, met name gebruikt als munitie voor de M109 houwitser:

Verbeterde conventionele munitie en 'slimme' munitie

Naast de vernietigende HE-granaten, waren inmiddels ook niet-dodelijke granaten gemeengoed geworden. Alhoewel niet primair bedoeld voor vernietiging, kunnen rook- en lichtgranaten toch schade aanrichten (bijvoorbeeld door brand te veroorzaken). De rookgranaat dient om een rookgordijn op te trekken; de bekendste variant van deze granaat is wellicht de fosforgranaat. De lichtgranaat werpt op een bepaalde hoogte een lichtkogel uit, die aan een parachute hangt, opdat de onderliggende omgeving goed verlicht wordt.

Hogere eisen en veranderende behoeften zorgden ervoor dat nieuwe soorten munitie werden ontwikkeld, met name in de VS. Reeds in de jaren '60 werden proefnemingen gedaan met verbeterde conventionele munitie. Deze munitie betrof brisantgranaten, die een springlading plus tientallen kleinere granaten met zich mee droegen. Omdat de meegedragen submunitie bijzonder effectief was tegen zowel personele als gepantserde doelen, kregen de granaten de aanduiding Dual-Purpose Improved Conventional Munition (DPICM). Ook in Nederland werd een dergelijke 'clustergranaat' ingevoerd: de DPICM M483A1.

Een stap verder was de 'intelligente' munitie: projectielen die zelf doelen konden detecteren en hun baan hierop aanpassen. Het 155 mm projectiel M712 Copperhead, welke met een gewone M109 houwitser kon worden afgevuurd, was de eerste 'intelligente' artilleriegranaat ooit. Reeds in 1972 werden in de VS proefnemingen met dit projectiel uitgevoerd en de M712 Copperhead is van begin jaren '80 tot medio jaren '80 in productie geweest in de VS. Tijdens de Golfoorlog in '91 werd het voor het eerst ingezet. Afgevuurd als een conventionele brisantgranaat, vervolgt dit projectiel zijn baan totdat een vooraf geprogrammeerde timer het ingebouwde, op lasertechnieken gebaseerde navigatie- en besturingssysteem activeert, waarop het projectiel zijn baan corrigeert om het doel te raken. Uiteraard kan het projectiel zichzelf niet onbeperkt corrigeren; het schot dient nog steeds zo doelgericht mogelijk te zijn. Des te groter is de kans dat het doel geraakt wordt.

Sinds de M712 Copperhead heeft de 'slimme' munitie zich (wederom met name in de VS) doorontwikkeld, onder andere resulterend in het 155 mm projectiel XM898 SADARM (Sense and Destroy Armor), dat in '97 in de VS in productie werd genomen. De SADARM is een 155 mm projectiel dat met een M109 afgevuurd kan worden en boven de doelen submunitie loslaat dat aan parachutes neerdaalt en dat met behulp van onder andere radar- en infraroodtechnieken gepantserde doelen kan detecteren en bestrijden.

De toekomst

Momenteel wordt 'slimme' munitie (door)ontwikkeld in landen als Duitsland (de Smart155), Zweden (de Bonus), Frankrijk en Rusland. In de VS heeft men recentelijk de XM982 Excalibur ontwikkeld, een middels GPS geleide brisantgranaat met een maximale dracht van 47 km met ingebouwd navigatiesysteem. De XM982 Excalibur bevat diverse soorten submunitie, die zelfstandig personele en materiele doelen kunnen onderscheiden en bestoken.

Kijkend naar Nederland zien we dat voor pantserbestrijding de Nederlandse artillerie momenteel nog beschikt over de eerder genoemde DPICM M483A1 granaat. Alhoewel deze granaat ook verschoten kan worden met de inmiddels aangeschafte vervanger van de M109-vuurmond, de houwitser PzH2000, is besloten de voorraad M483A1-granaten toch af te stoten. Tevens zullen geen nieuwe DPICM-granaten worden aangeschaft. DPICM-granaten richten namelijk te veel collaterale schade aan en hebben altijd een deel ongesprongen submunitie, waardoor de inzetbaarheid van deze munitie naar de huidige maatstaven te beperkt is. Een deel van de voorraad M483A1 is inmiddels vernietigd; de rest volgt als de M109 volledig is uitgefaseerd.

De PzH2000 zal voor wat betreft de overige munitiesoorten deels gebruik maken van de bestaande munitievoorraden. Dit is echter niet mogelijk voor langedracht- en precisiemunitie, vanwege het simpele feit dat de Koninklijke Landmacht daar nog niet over beschikt. Er lopen inmiddels projecten die tot aanschaf van nieuwe munitie moeten leiden.

Een project voor aanschaf van 'niet-slimme' munitie voor de lange dracht is inmiddels redelijk gevorderd. Om genoemde redenen is er niet voor DPICM gekozen, maar voor een modern zogenoemd 'Insensitive High Explosive'-projectiel (IHE) van de Duitse firma Rheinmetall. Het betreft de granaat RH40, die door variatie in scherfwerking en toepassing van nieuwe springstoffen een dusdanig hoge effectiviteit heeft, dat hetzelfde effect in het doelgebied bereikt kan worden als met DPICM, echter zonder de ongewenste neveneffecten. De maximale dracht is 40 km. De eerste leveringen van RH40's worden verwacht in 2007. Daarnaast zal worden overgestapt op de modulaire ladingen van het type DM92, eveneens afkomstig van Rheinmetall. Momenteel worden kardoezen gebruikt, waar afhankelijk van de te overbruggen afstand deelladingen uit worden verwijderd, die daarna niet meer te gebruiken zijn. De moderne modulaire lading DM92 kent dit nadeel niet, omdat de deelladingen in willekeurige volgorde tot de vereiste lading kunnen worden gestapeld en overgebleven modules opnieuw kunnen worden gebruikt.

De aanschaf van 'slimme' munitie voor de lange dracht wil minder goed vlotten. Aanvankelijk zou middels een materieelruil met Noorwegen 'Precision Guided Munition' (PGM) worden verkregen, maar eind 2004 was dit van de baan. Hierna is alsnog een project voor de aanschaf van PGM opgestart, dat echter nog niet de fase heeft bereikt waarin is gekozen voor een bepaald product.

Die 'slimme' munitie komt er echter ongetwijfeld. De huidige invoering van de hypermoderne gemechaniseerde vuurmond PzH2000 en het terugbrengen van de Nederlandse artillerie naar twee afdelingen PzH2000 zijn slechts stappen in de richting van een snelle, trefzekere en moderne artillerie, die aan de huidige maatstaven voldoet. De invoering van 'slimme' munitie is een volgende stap om te voorzien in de behoefte om in een groot gebied snel, gedoseerd en trefzeker artillerievuur uit te brengen.

Het geschut van de veldartillerie

Dit hoofdstuk gaat in op het geschut van de Nederlandse artillerie. Er wordt aandacht besteed aan de verschillende soorten en typen artilleriegeschut.

Benamingen

Door de eeuwen heen heeft men eigenaardige benamingen gehanteerd voor het geschut. Zo was een 'kanon van 30 cm' géén kanon dat 30 cm lang was en was een '25-ponder' géén geschut dat 25 pond woog (beide zou natuurlijk ook niet mogelijk zijn); het betrof hier achtereenvolgens een kanon met een kaliber van 30 cm en een geschut dat projectielen van 25 pond af kon vuren. Minder onlogisch, maar nog steeds enigszins cryptisch, waren benamingen als de '7-veld' voor een veldgeschut met een kaliber van (ruim) 7 cm en '12 hw L14' of '12 lang 14' voor een houwtser met een kaliber van 12 cm en een loop met een lengte van 14 maal het kaliber.

Houwitzers en kanonnen

Tot in de 17e eeuw was er maar één soort geschut: het kanon. Met de komst van de houwtser veranderde dat. Er zijn bronnen die vermelden dat de houwtser een Nederlandse uitvinding is, maar dit valt niet met zekerheid te stellen. In ieder geval is het zo dat medio 17e eeuw proeven te Scheveningen werden gedaan met een geschut dat omschreven werd als een 'Canon genaamd houwtser om daaruit granaten te werpen'. Niet lang daarna werd dit nieuwe geschut bij de Nederlandse artillerie ingevoerd. De houwtser was het eerste geschut dat granaten (met explosieven gevulde omhulsels) kon afvuren, meestal in een relatief kromme boog, waartoe de houwitzers waren uitgerust met een relatief korte loop. Kanonnen daarentegen vuurden in die tijd massieve kogels af, in een rechte lijn op het doel, waartoe de kanonnen waren uitgerust met een relatief lange loop. Aanvankelijk was het onderscheid tussen een houwtser en een kanon dan ook simpel: een houwtser vuurde granaten af en een kanon massieve kogels. Dat verschil viel echter weg toen ieder geschut granaten af kon vuren. Voordat dit onderscheid wegviel, hadden de baan van een projectiel en de soort munitie echter alles met elkaar te maken: een granaat 'legde' men bij voorkeur via een boog in één keer op het doel, terwijl men kanonskogels in een rechte lijn op het doel afvuurde en graag door de vijandelijke linies zag 'stuiten'. Het was dan ook logisch dat in de 19e eeuw het onderscheid werd dat kanonnen direct vuur gaven en houwitzers indirect vuurden, ongeacht de soort munitie. Oftewel: tussen 0° (horizontaal) en 45° was het een kanon en van 45° tot 75° een houwtser. Vanaf 75° betrof het een mortier. Vanwege de relatie tussen de lengte van de loop en de projectielbaan, raakte eind 19e eeuw het criterium in zwang van de lengte van de loop uitgedrukt in het aantal keer het kaliber: onder de 20 was het een houwtser, daarboven een kanon. Ook dit criterium werd echter steeds minder gehanteerd. De gewoonte om indirect vurend geschut (het zogenaamde krombaangeschut) als houwitzers te bestempelen en direct vurend geschut (het zogenaamde vlakbaangeschut) als kanonnen, bleef echter bestaan. Tot op de dag van vandaag.

Het woord 'houwtser' is afgeleid van het Duitse 'haubitze', hetgeen weer is afgeleid van het Tsjechische woord 'houfnice' (letterlijke betekenis: 'katapult'), de uitdrukking voor een 15e eeuwse geschut.

Getrokken geschut

Niet alleen het onderscheid tussen kanonnen en houwitseren roept soms verwarring op, in de artillerie wordt van oudsher sowieso een wat onduidelijke terminologie gehanteerd. Een goed voorbeeld daarvan is de kreet 'getrokken geschut'. Tot halverwege de 20e eeuw was 'getrokken' de aanduiding voor een vuurmond met sleuven in de loop, aangebracht in de lengterichting, enigszins getordeerd. Deze sleuven ('trekken') zorgen ervoor dat een langwerpig projectiel tijdens zijn vlucht om zijn lengteas roteert, hetgeen de stabiliteit en doelgerichtheid van het projectiel vergroot. Geschut dat niet 'getrokken' was, noemde men 'glad'. In 1861 verscheen het eerste getrokken geschut in Nederland. Toen in de jaren '50 ieder geschut trekken had, was er nog geen sprake van dat ieder geschut gemechaniseerd was. Veel geschut moest voortbewogen worden door trekkers of vrachtwagens en soms zelfs nog door paarden. De aanduiding 'getrokken geschut' duidt vanaf medio 20e eeuw dan ook op geschut dat zichzelf niet voort kan bewegen.

Snelvuurgeschut

In de historie van het geschut is 'snelvuurgeschut' eveneens een belangrijk begrip. Tot in de 20e eeuw had men te maken met de 'terugloop' van het geschut, de achterwaartse beweging van een vuurmond ten gevolge van de terugslag tijdens het vuren. De verplaatsing van het geschut zorgde ervoor dat na ieder schot opnieuw gericht moest worden, ook al deed men er alles aan om de terugloop te beperken middels wiggen, touwen en anderszins. Geschut zonder terugloop werd snelvuurgeschut genoemd, omdat het het mogelijk maakte om zonder opnieuw te richten herhaaldelijk op een zelfde doel te vuren, hetgeen de vuursnelheid uiteraard aanzienlijk verhoogde. In 1904 werd het snelvuurgeschut in Nederland geïntroduceerd. De loop van de vuurmond was voorzien van een soort slede aan de onderkant, die over een langwerpige stalen kast (de zogenaamde 'wieg') heen en weer kon bewegen. Met behulp van een reminrichting in de wieg werd de terugslag afgedempt en middels een vooruitbrenginrichting werd de loop automatisch over de wieg teruggeduwd in de oorspronkelijke stand. De vuurmond zelf kwam niet van zijn plek.

Raketartillerie in het Nederlandse leger

Bij artillerie wordt vaak slechts gedacht aan kanonnen, houwitseren en granaten. Tot de artillerie behoren echter ook de geleide en ongeleide raketten, die in het veld worden gebruikt, de zogenaamde raketartillerie. Alhoewel het Nederlandse leger sinds 2004 niet meer over raketartillerie beschikt, is het gedurende ruim 4 decennia een belangrijk onderdeel van de Nederlandse artillerie geweest. Dit hoofdstuk beschrijft beknopt de geschiedenis van de Nederlandse raketartillerie.

De geschiedenis

In 1959 werd de 109e Afdeling Veldartillerie opgericht en voorzien van de Honest John, een niet-geleide raket met een kaliber van 762 mm en een bereik van 30 km. Niet lang daarna werd de 119e Afdeling Veldartillerie opgericht en eveneens uitgerust met de Honest John. De introductie van raketartillerie in Nederland viel nagenoeg samen met de entree van nucleaire artillerie in Nederland; in 1960 waren reeds kernkoppen voor de Honest John ingevoerd en in 1962 waren de eerste nucleaire Honest Johns operationeel. Alleen de nucleaire houwtisergranaten die in 1961 hun intrede in Nederland deden, gingen de nucleaire Honest John voor.

De Honest John werd begin jaren '50 ontwikkeld in de Verenigde Staten bij Douglas en ging daar in 1953 in productie. Deze eerste versie van de Honest John kreeg de typeaanduiding M31. De M31 was qua mobiliteit en reikwijdte vergelijkbaar met conventionele veldartillerie. Ook qua tactische inzetbaarheid en toepassing (vuursteun voor het front) hoorde het nieuwe wapen logischerwijs bij de veldartillerie. Na verschillende verbeteringen van de M31 werd in 1960 een drastisch herziene versie van de Honest John in de VS in productie genomen: de M50, die een bijna twee keer zo groot bereik had als de M31. De Nederlandse artillerie heeft zowel over de M31 als de M50 beschikt.

In 1978 volgde de Lance-raket de inmiddels verouderde Honest John op. De Lance was een zelf-geleide raket met een maximale dracht van 120 km, die was vanaf 1963 in de Verenigde Staten was ontwikkeld bij Ling-Temco-Vought (LTV) en in 1972 daar in productie was genomen. In 1978 werden de 109e en 119e Afdeling Veldartillerie opgeheven en werd de 129e Afdeling Veldartillerie opgericht en met de Lance-raket uitgerust. Ook de Lance-raketten konden worden voorzien van nucleaire lading. In 1992 werd de inmiddels flink verouderde Lance-raket na 14 jaar trouwe dienst uit de bewapening genomen vanwege internationale afspraken over nucleaire ontwapening. Hiermee werd de fase van de 'grote raketten' bij de Nederlandse artillerie afgesloten.

De afschaffing van de Lance betekende echter niet het einde van de raketartillerie bij de Koninklijke Landmacht. In 1988 was namelijk het Multiple Launch Rocket System (MLRS) aangeschaft. Een jaar later werd de 109e Batterij Veldartillerie opgericht (als onderdeel van het Divisie Gevechtssteun Commando) en uitgerust met dit wapensysteem. Het MLRS was een meervoudig raketlanceersysteem op een rupsonderstel, dat binnen één minuut twaalf raketten achter elkaar kon afvuren. De raketten hadden een bereik van ruim 30 km en bevatten ieder 644 subprojectielen, die boven het doelengebied werden uitgeworpen. Hierdoor was het systeem geschikt om zowel personeel als lichtgepantserde doelen aan te vallen. Met de komst van de nieuwe vuurmond van de artillerie, de PzH 2000, in het vooruitzicht, werd begin jaren 2000 duidelijk dat een aantal taken van de batterij overbodig zou worden. In combinatie met de bezuinigingen binnen de Koninklijke Landmacht, leidde dit tot het besluit de MLRS uit de bewapening te nemen. In 2004 werd de 109e Batterij Veldartillerie dan ook opgeheven en kwam er een einde aan een periode van 45 jaar raketartillerie bij de Koninklijke Landmacht. Na een tijdje stof te hebben vergaard in de Nederlandse arsenalen, zijn de overtollige MLRS-systemen begin 2006 aan Finland verkocht, inclusief een deel van de voorraad M26-raketten. Omdat er voor de resterende M-26 raketten, ongeveer 16.000 stuks, geen koper kon worden gevonden, werd besloten deze te vernietigen.

Het Artillerie Schietkamp (ASK) & de Legerplaats bij Oldebroek

De Legerplaats bij Oldebroek en het Artillerie Schietkamp vormen sinds jaar en dag het kloppend hart van de Nederlandse artillerie. Geen (oud-)artillerist die nooit op deze locatie is geweest. De geschiedenis van de legerplaats en het schietkamp gaat terug naar begin jaren '70 van de 19e eeuw.

De oprichting

In de tweede helft van de 19e eeuw maakte de artillerie in verschillende opzichten grote ontwikkelingen door. Het geschut werd steeds lichter, was steeds gemakkelijker te bedienen en kon bovenal steeds verder schieten. De tot dan toe gebruikte schietterreinen begonnen dan ook te klein te worden. Op personeel gebied werden de kennis en vaardigheden van het bedienend personeel drastisch opgevoerd en ook op dat vlak ontstond er behoefte aan meer faciliteiten. Eén en ander leidde ertoe dat het toenmalige Ministerie van Oorlog besloot uit te zien naar een nieuw groot oefenterrein voor de artillerie, dat in deze behoeften kon voorzien. Het gebied moest minimaal 8 bij 2 km bedragen, plaats bieden voor legering van personeel, achter de vaderlandse hoofdverdedigingslijn gelegen zijn en een goede bereikbaarheid via weg en water hebben. Dit alles bij voorkeur op een centrale plek in Nederland. Het Ministerie van Oorlog stelde een commissie in om te onderzoeken welke locatie aan deze eisen zou kunnen voldoen. Na een tweetal onderzoeken kwam de commissie op de proppen met de heidegronden bij Oldebroek. Het gebied was gelegen bij 'De Knobbel', een heuvel tussen Elburg en Epe in de noordoost hoek van de Veluwe. In 1875 besloot het Ministerie de benodigde grond (ruim 1782 hectare) te kopen. De prijs: fl 93844,40.

Opbouw van het kamp

Op 2 juli 1877 klonken de eerste schoten over het terrein, een eer die het 1e Regiment Vestingartillerie ten deel viel. Het terrein was toen nog niet veel meer dan een leeg en groot oefenterrein. De militairen leefden in tenten; vaste gebouwen moesten nog gebouwd worden. Om het personeel enigszins van faciliteiten te voorzien werden snel drie houten kantines gebouwd, één voor officieren, één voor onderofficieren en één voor het overig personeel. In 1878 werd de Artillerie Schietschool (ASS) uit Zwolle belast met de opleiding van de artilleristen en verantwoordelijk gesteld voor het nieuwe schietterrein. Een jaar later werd gestart met jaarlijkse terugkerende opleidingen voor officieren en onderofficieren, die van 1 mei tot 1 november liepen.

In de navolgende jaren werd het kamp steeds verder opgebouwd. De houten kantines werden vervangen door stenen gebouwen en er verschenen legeringgebouwen, keukens, een stenen hospitaaltje, enzovoorts. Langzaam werd het kamp rond het schietterrein steeds meer een echte legerplaats en groeide het uit tot wat men nu nog kent als de 'Legerplaats bij Oldebroek'. De legerplaats werd ruimtelijk opgezet en voorzien van gazons en siertuinen en vanaf 'De Knobbel' had je een indrukwekkend uitzicht over de Veluwe (nog steeds overigens). Tussen de gebouwen werden volop bomen en struiken geplant en de gebouwen zelf waren in een landelijke, chaletachtige stijl, die werd gekenmerkt door erkers, veranda's, flauwe dakhellingen met grote overstekken, geschubde daklijsten en gevels met vakwerkverdeling en baksteenvulling in kleurpatroon. Inmiddels staan enkele van de gebouwen uit de begintijd van het kamp op de monumentenlijst.

De wereldoorlogen

Aan de opbouw en verdere uitbreiding van het schietkamp en de legerplaats kwam in juli 1914 abrupt een eind. Nederland dreigde namelijk betrokken te raken bij de Eerste Wereldoorlog en moest zich voorbereiden op eventuele mobilisatie. Dit betekende dat alles werd stilgelegd, ook de opleidingen op het schietkamp. Tijdens de oorlog fungeerde de legerplaats als opvangcentrum voor Belgische vluchtelingen en het schietkamp werd gebruikt door gemobiliseerde artillerie-eenheden. Eind 1918 was de Eerste Wereldoorlog ten einde en duizenden krijgsgevangenen werden vanuit Duitsland gerepatriëerd. De Legerplaats bij Oldebroek fungeerde hierbij als doorgangskamp voor de buitenlandse militairen op de weg terug naar huis. Naast o.a. Fransen en Amerikanen, waren het vooral Russen die de legerplaats als tussenstop gebruikten; in de volksmond sprak men toen van het 'Russenkamp'.

Vanaf 1919 werd er verder gewerkt aan uitbreiding van het schietkamp en de legerplaats. Zo werd o.a. het schietterrein vergroot middels aankoop van de Doornspijkse Heide en werden er verharde wegen aangelegd. Met de opheffing van de Artillerie Schietschool (ASS) en de oprichting van een nieuwe organisatie in 1922, kreeg het schietterrein haar huidige naam: het Artillerie Schietkamp (ASK). Het belangrijkste verschil tussen de ASS en het ASK was dat het ASK niet meer verantwoordelijk was voor het opleiden van de eenheden; dit werd naar de regimenten zelf verplaatst. Het ASK was 'slechts' verantwoordelijk voor het terrein en het bieden van oefenfaciliteiten. Het terrein bleef uiteraard een belangrijke rol vervullen in de training van artilleristen. Het elders geleerde kon op het ASK in de praktijk worden gebracht.

In aanloop naar de Tweede Wereldoorlog werd in augustus 1939 het ASK ontruimd; het personeel en materieel waren elders nodig. Na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog werd het kamp ingepikt door de Duitsers, waardoor het kamp een doelwit werd voor de geallieerden. In augustus 1940 vielen de eerste geallieerde bommen op het kamp. De schade bleef beperkt en de Duitsers konden het ASK (inmiddels 'Truppenübungsplatz Oldebroeksche Heide' gedoopt) blijven gebruiken voor hun schietoefeningen en opleidingen. Dit duurde tot maart 1945, toen geallieerde bombardementen de Duitsers uit het kamp verdreven.

Het kamp werd de maanden na het einde van de oorlog gebruikt als tankherstelwerkplaats van de Canadezen en als opleidingslocatie voor naar Nederlands-Indië uit te zenden troepen. Op 8 december 1945 kreeg het ASK zijn oorspronkelijke functie weer terug en er werden voor het eerst na de oorlog weer schietoefeningen gehouden.

Multifunctioneel oefenterrein

Het ASK groeide niet alleen uit tot de bakermat van de Nederlandse artillerie; ook de overige wapens van de landmacht begonnen er in de naoorlogse jaren oefeningen te houden. Infanterie begon er met mortieren te oefenen, genie-eenheden gebruikten de springput op het terrein voor hun explosieven. Later werd het ASK ook de plek waar luchtmacht, marine, burgerpolitie en -brandweer regelmatig hun oefeningen hielden. Zo oefende de luchtmacht er met het werpen van oefenbommen en ook tegenwoordig worden er 'Close Air Support' oefeningen gehouden om te trainen in het verlenen van luchtsteun aan grondtroepen.

Dat het ASK inmiddels echt niet meer het terrein is van militairen alléén, bewijst het feit dat er regelmatig modelbouwraketten worden gelanceerd. De Nederlandse Federatie voor Raket Onderzoek (NERO), een federatie van amateur raketclubs in Nederland, maakt namelijk al jaren gebruik van de faciliteiten van het ASK, met name omdat er gelanceerd mag worden tot 3 kilometer hoogte.

Concentratie van artillerieopleidingen

Met de opheffing van de Artillerie Schietschool in 1922 waren de artillerieopleidingen weliswaar verdwenen van het terrein, vanaf de jaren '70 van de 20e eeuw keerden de diverse opleidingen voor artilleristen langzaam weer terug naar de Legerplaats bij Oldebroek. Eind jaren '60 waren namelijk plannen gemaakt om de artillerieopleidingen weer volledig te concentreren op de Legerplaats bij Oldebroek, met name vanwege de logistieke en financiële voordelen die een dergelijke concentratie nabij het ASK zou betekenen. De opleiding van artilleristen was eind jaren '60 bijna volledig geconcentreerd in het Artillerie Opleidingscentrum (AOC) in de Chassékazerne in Breda, maar als er geschoten moest worden, moest worden uitgeweken naar het ASK. Ook had men op het ASK niet alle instructiemiddelen, die men in Breda wel ter beschikking had, en zo was er een situatie die in verschillende opzichten niet optimaal was. Begin jaren '70 werd aangevangen met de verhuizing, beginnende met de School Reserve Officieren. Verdere verhuizing gebeurde echter maar mondjesmaat. De reorganisaties binnen de landmacht van eind jaren '80 waren echter een impuls om de verhuizing eens daadwerkelijk helemaal uit te voeren en in '93 was de verhuizing afgerond. Het AOC bevond zich volledig op 'De Knobbel' en omvatte alle opleidingseenheden voor de veldartillerie en de rijdende artillerie. En uiteraard het ASK, waarmee de Legerplaats bij Oldebroek uiteindelijk de plek werd waar iedere artillerist werd opgeleid én de praktijk oefende. Verdere reorganisatie en inkrimping leidde vervolgens tot opheffing van het AOC en oprichting van het Opleidings- & Trainingscentrum Vuursteun (OTCVust) op de Legerplaats bij Oldebroek. Tot op de dag van vandaag verzorgt dit centrum alle opleiding op het gebied van grondgebonden vuursteun (artillerie én mortieren) in tal van disciplines, zoals bijvoorbeeld vuurleiding, vuurregeling, vuursteuncoördinatie en doelopsporing met behulp van o.a. onbemande vliegtuigjes ('remotely piloted vehicles').

Flora en fauna

Ondanks de vervuiling van de grond van het schietterrein, kent het gebied een uitgebreide flora en fauna. Het terrein ligt op de trekroutes van diverse diersoorten. Om de dieren doorgang te verlenen is het terrein niet hermetisch afgesloten; de dieren kunnen er vrij gemakkelijk doorheen trekken. Voor de beveiliging van het terrein is dit wel eens lastig, want ook ongewenste gasten worden niet tegengehouden door een hoog hek. Ook qua flora is het schietkamp een bijzonder gebied. Zo groeien er bijzondere heidesoorten en is het terrein bijvoorbeeld één van de meest vitale groeiplaatsen in Nederland van de jeneverbes. Zo kan het dan ook voorkomen dat biologen op het kamp neerstrijken om bepaalde plantensoorten te bestuderen.

Uiteraard heeft de natuur op het ASK te lijden onder het al of niet militaire geweld op het terrein. Regelmatig zijn er (heide)brandjes. Deze zijn in het algemeen vrij eenvoudig door de bedrijfsbrandweer van het ASK zelf te bestrijden, maar op 17 april 2003 was er een brand van geheel andere orde. Een brand verwoestte ongeveer honderd hectare heide. De oorzaak was een schietoefening waarbij weliswaar werd geschoten op een deel van het terrein dat al eerder was afgebrand, maar doordat een afgeschoten projectiel buiten dit gebied belandde, kon de heide vlam vatten. De harde wind zorgde er vervolgens voor dat het vuur zich snel uit kon breiden. De bedrijfsbrandweer, diverse brandweerkorpsen uit de omgeving en een Chinook-helikopter van de luchtmacht moesten er aan te pas komen om het vuur te bedwingen. De Chinook stortte in acht etappes bijna 80.000 liter water vanuit het Randmeer bij Elburg op de brand.

Het hart van de Nederlandse artillerie

Ondanks het multifunctionele karakter van het oefenterrein, blijft de Legerplaats bij Oldebroek (en het ASK) het hart van de Nederlandse artillerie. Het terrein 'ademt' artillerie: her en der zijn er historische vuurmonden opgesteld, het Artilleriemonument heeft er zijn plaats en bovendien is het Nederlands Artillerie Museum op het terrein gevestigd. Het museum, dat bestaat uit drie paviljoens, is gelegen in een klein museumpark en biedt de bezoeker een goed beeld van de geschiedenis van het Wapen der Artillerie. Na legitimatie bij de poort van de Legerplaats is het museum voor burgers probleemloos toegankelijk. Hetzelfde geldt voor het Artilleriemonument, dat is opgericht ter nagedachtenis van alle artilleristen die zijn omgekomen, onder meer tijdens de Tweede Wereldoorlog, in het voormalig Nederlands-Indië en in Korea. Het monument kwam tot stand door vrijwillige bijdragen van artilleristen van hoog tot laag, zowel beroeps als reserve en dienstplichtig, in- en buiten dienst, alsmede door belangrijke bijdragen van de Nederlandse burgerij en instellingen. Het is ontworpen door de toenmalige reserve Majoor der Artillerie Boellaard en werd op 30 juni 1953 onthuld door de Minister van Oorlog, de heer Staf. Er staan de emblemen op van het Regiment Kustartillerie, het Wapen der Artillerie, het Korps Luchtdoelartillerie en het Regiment Anti-tankartillerie. Op plateaus staan twee oude vuurmonden 7-Veld. Bij het monument wordt jaarlijks een herdenkingsbijeenkomst gehouden op 4 mei.

Daarnaast werden op 4 mei 1960 in de officierskantine gedenkramen onthuld, met daarop in glas in lood de namen van alle officieren en aspirant officieren der artillerie, zowel van de Koninklijke Landmacht als van het Koninklijk Nederlands Indisch Leger, die gesneuveld zijn in de periode 1940-1950. De ramen zijn uitgevoerd door glazenier Bogtman naar een ontwerp van architect Kammeyer.

De Legerplaats bij Oldebroek is dé plek waar de traditie van de Artillerie leeft en in stand wordt gehouden. Diverse stichtingen en verenigingen binnen de artillerie zijn op de Legerplaats bij Oldebroek gevestigd en/of houden er regelmatig vergaderingen en bijeenkomsten. Een voorbeeld hiervan is de Vereniging Officieren Artillerie (VOA), die regelmatig bijeenkomsten op de legerplaats heeft. De Legerplaats bij Oldebroek is tevens de plaats waar veel belangrijke momenten uit de historie van de artillerie hebben plaatsgevonden en waar nog steeds belangrijke ceremoniële artillerieaangelegenheden plaatsvinden. Zo reikte Koningin Beatrix tijdens de viering van 325 jaar artillerie in 2002 een vaandel en twee standaarden uit aan de eenheden van het Wapen der Artillerie, de enige onderdelen van de Koninklijke Landmacht die tot op dat moment geen onderdeelslag hadden. Andere historische momenten in de geschiedenis van de artillerie, zoals meer recentelijk het afscheid van de raketartillerie middels de opheffing van de 109e Batterij MLRS in 2004 en de opheffing van de 41e Afdeling Veldartillerie in 2005, vonden met groot ceremonieel vertoon plaats op de legerplaats.

Muziek bij het Wapen der Artillerie

Dit hoofdstuk besteedt aandacht aan de muziekbeoefening en -traditie bij de Nederlandse artillerie, van de vroege militaire muziek tot aan het Reünie Orkest Artillerie heden ten dage.

In den beginne...

Het gebruik van muziekinstrumenten in het leger is van alle tijden. De Romeinen gebruikten reeds een soort hoorn als signaalinstrument en in de middeleeuwen werden bazuinen gebruikt bij riddergevechten. Bij gebrek aan moderne communicatiemiddelen zoals de telefoon of radio, werden in vroeger tijden instrumenten gebruikt om boodschappen over grotere afstanden door te geven. Op het slagveld werden mondeling afgegeven commando's middels een muzieksignaal doorgegeven aan de troepen en in garnizoen klonken muzieksignalen om bijvoorbeeld een appél aan te kondigen. De Nederlandse militaire muziek is eigenlijk pas ontstaan in de tweede helft van de 16e eeuw, toen het leger werd voorzien van trommen, pijpfluiten, trompetten en pauken. Bij de artillerie en de cavalerie werden vooral trompetters ingezet.

Van echte muzikanten, in de zin van bespelers van 'geavanceerde' muziekinstrumenten, was pas vanaf de 17e eeuw sprake. Het spel van de muzikanten bleef steeds minder beperkt tot de korte muzieksignalen met een zuiver militaire functie. Eind 17e eeuw deden diverse instrumenten hun intrede in het leger en ontstonden muziekkorpsen met een meer entertainende functie. Het repertoire bestond voornamelijk uit marsen. Het aanzien van de militaire muzikant steeg en hij had steeds vaker en hoge rang. Tot begin 19e eeuw waren militaire orkestjes zuiver een aangelegenheid van de commandanten en hadden ze geen officiële plaats in de militaire organisatie. De bezoldiging van de muzikanten kwam uit de zak van de commandanten, soms geholpen door hun officieren.

Tamboerkorpsen

Zoals gezegd, werden bij de artillerie van oudsher trompetters ingezet. Aanvankelijk te voet en later te paard. Vaak waren de trompetters verenigd in een trompetterkorps, dat bij het uitrukken aan het hoofd van de colonne reed. Met de komst van de telefoon en de radio in het begin van de 20e eeuw verloren de trompetters hun militaire functie en waren ze strikt genomen niet meer nodig. Ze bleven om redenen van traditie echter gehandhaafd en zo bleef het tot in de meidagen van 1940 bijvoorbeeld de gewoonte om signalen op de kazerne te blazen. De ceremoniële en entertainende taken van de trompetters stelden gedurende deze periode niet veel voor. Na de Eerste Wereldoorlog werden wegens hevige bezuinigingen namelijk veel militaire muziekkorpsen opgeheven en het Wapen der Artillerie had in deze periode geen eigen muziekkorps. Omdat de taak van de militaire muzikant inmiddels minder belangrijk was geworden, daalde ook zijn militaire status. En dus zijn rang.

Toen na de Tweede Wereldoorlog de landmacht opnieuw werd opgebouwd, kregen muzikanten niet direct een plek in de nieuwe organisatie. Her en der te lande ontstonden echter muziekgezelschappen die op eigen initiatief en met eigen middelen musiceerden, zo ook bij de artillerie. Het ging hier niet altijd om trompetters, maar ook om drumbands, ook wel tamboerkorpsen genoemd. In de jaren na de Tweede Wereldoorlog waren drumbands sowieso een populair fenomeen, dus was het logisch dat dat ook zijn afspiegeling in het leger had. In de jaren '50 groeide het aantal muziekgezelschappen in het Nederlandse leger tot bijna 50 stuks.

Binnen het Wapen der Artillerie waren er in de jaren '50 bij alle regimenten veldartillerie drumbands actief. Daarnaast waren bij de Artillerieschool te Breda en het Artilleriemeetregiment te Kampen drumbands aanwezig. De bands bestonden uit een mix van beroeps- en dienstplichtig personeel, zowel kader als niet-kader. Net als alle andere muziekgezelschappen in die tijd hadden deze korpsen geen officiële status.

Het Artillerielied

In 1955 werd de Artillerie Commissie in het leven geroepen. Deze commissie was in het leven geroepen om gedragsregels en gebruiken bij het Wapen der Artillerie te formuleren. Eén van de eerste daden van de commissie was de uitvaardiging dat het lied van de veldartillerie voortaan het Artillerielied zou worden genoemd en het officiële lied van het Wapen der Artillerie zou zijn. Het van oorsprong Franse lied was reeds sinds de vertaling naar het Nederlands in 1881 bekend binnen de Nederlandse artillerie, onder andere als 'Het Lied van de Veldartillerie' en 'Onze Veld'. Ondanks dat het lied het meest betrekking had op de veldartillerie, werd toch besloten het tot het officiële lied van het gehele Wapen der Artillerie te bombarderen. De redenatie was dat het inmiddels ook niet meer geheel van toepassing was op de veldartillerie en dat dat dus geen reden kon zijn om het niet voor de overige onderdelen van het Wapen der Artillerie te laten gelden, ook al had het op die onderdelen nog minder betrekking. De commissie legde tevens een aantal reeds bestaande gebruiken omtrent het zingen van het Artillerielied vast. Eén van die oude gebruiken was dat het vijfde couplet alleen mocht worden gezongen na toestemming van de oudst aanwezige artillerist. Het zingen van het lied viel overigens niet altijd mee, want pas beëdigde officieren 'zakten' regelmatig voor het zingen van het lied, wat hen niet in dank werd afgenomen.

Het artillerielied is van oorsprong een Frans lied uit 1846 met muziek van tweede luitenant J.C. van Gheel Roëll en tekst van tweede luitenant W. de Villeneuve. In 1881 werd de tekst door een onbekende vertaald naar het Nederlands. De tekst van het artillerielied luidt als volgt:

Wat dreunt daar op die heide,
Wat blinkt daar in het verschiet?
Wat dondert tussenbeide
Dat men door 't stof niet ziet?
Hoe flikkeren die zwaarden
Wat forse melodie,
Hoe rennen daar die paarden,
't Is Veldartillerie!

De kruitdamp is hun leven,
't Kanon is hun banier.
De hoop daarvoor te sneven
Bezielt elk Kanonnier.
Zij haken naar den strijde
Voor Vaderland en Vorst.
Voor Land en Koning beide
Klopt steeds hun mannenborst.

Van 't paard naar 't stuk gevlogen,
Dra dondert reeds het schot.
Weer vlug vooruit getogen,
Vernielt hij 's vijands rot.
Rent d' overmacht hem tegen,
Manmoedig staat hij pal.
Koopt door zijn dood de zege,
En juicht nog in zijn val.

Maar ook in tijd van vrede,
Blinkt steeds de kanonnier.
En meisjes schoon van leden,
Zijn op hun liefde fier.
Waarmoed zit heerst ook trouwe,
Door kracht nooit uitgeblust.
Daarom de schoonste vrouwen,
Heeft hij naar hartelust.

Hoera dus voor ons wapen,
Lang leevl de kanonnier.
Lang leev' die forse knapen,
Des legers schoonste sier.
Hun leus zij, steeds te strijden,
Werwaarts ook d' eer hen zendt.
Voor land en Koning beide,
Tot roem van 't Regiment.

Het Trompetterkorps der Artillerie

In 1957 werd besloten om serieus werk te maken van de muziekbeoefening en -beleving binnen het Wapen der Artillerie. De Inspecteur der Artillerie installeerde het comité Muziek Artillerie, dat als doel had om geld in te zamelen voor ceremoniële uniformen en instrumenten voor de oprichting van twee trompetterkorpsen: één voor de veldartillerie en één voor de luchtdoelartillerie. De plannen bleken echter te ambitieus en er werd besloten om één korps op te richten voor het gehele Wapen der Artillerie. Onder leiding van wachtmeester J.M. van Ommeren werden de in Breda actieve tamboerkorpsen samengevoegd tot één korps: het Trompetterkorps der Artillerie. Op 12 maart 1960 kreeg dit korps bij ministeriële beschikking een officiële status. Het kreeg een plek binnen de organisatie van het Wapen der Artillerie en werd ingedeeld bij de Artillerieschool te Breda. De bezetting van het Trompetterkorps was naar Frans voorbeeld samengesteld en bestond uit 14 trompetten in Es, 1 contrabastrompet, 4 alttrompetten in Es, 2 tenortrommen, 3 bastrompetten in Es en 1 stel pauken. Het korps bestond uit dienstplichtigen onder leiding van een beroepsonderofficier met de rang van wachtmeestertrompetter. In 1960 was dat wachtmeester A. Kleinepier. Op 11 augustus 1960 droeg het comité Muziek Artillerie officieel de instrumenten en de ceremoniële tenues over aan de Minister van Defensie, ir. S.H. Visser, waarbij het Trompetterkorps in de nieuwe uniformen optrad.

In 1961 werd in eigen beheer een single opgenomen en uitgegeven; de eerste uitgave van het Trompetterkorps van een muziekdrager. Alhoewel op het hoesje de naam van het Trompetterkorps der Artillerie prijkt, bevat de A-kant van de single geen opname van het korps, maar een uitvoering van het Lied der Artillerie door een mannenkoor. De B-kant is wel ingeruimd voor het korps onder leiding van wachtmeester Kleinepier.

Het comité Muziek Artillerie bleef vervolgens proberen gelden bijeen te brengen en slaagde er eind 1963 in om een volledig fanfare-instrumentarium aan te kopen. Het korps kon hiermee worden uitgebreid naar een volledig fanfarekorps. Alhoewel het korps hiermee strikt genomen geen Trompetterkorps meer was, werd de naam gehandhaafd uit oogpunt van traditie. Het korps werd bemand met dienstplichtige militairen. Om redenen van continuïteit, werd het geheel geleid door een beroeps kapelmeester en twee medewerkers, eveneens beroeps. De grootste uitdaging voor het korps was het handhaven van een hoog muzikaal niveau, ondanks de steeds roulerende bezetting van dienstplichtigen. Hier slaagde men wonderwel in, getuige vele optredens in binnen- en buitenland.

Het korps heette inmiddels Artillerie Trompetterkorps toen het in 1967 door bezuinigingen werd getroffen en voor onbepaalde tijd op non-actief werd gesteld. Lang duurde deze situatie niet, want het wegvallen van het Trompetterkorps leidde tot veel weerstand. Reeds in 1968 werd het korps nieuw leven ingeblazen. Het werd ingedeeld bij de Legerkorpsartillerie, had Legerplaats 't Harde als standplaats en bestond uit kanonniërs met een eenvoudige artilleriesfunctie bij de parate afdelingen in 't Harde of daar vlakbij. De kanonniërs combineerden hun muzikantenfunctie met de oorlogsfunctie en zodoende namen de muzikanten af en toe deel aan oefeningen van de eigen eenheid. Wegens ruimtegebrek in de Legerplaats 't Harde verhuisde het trompetterkorps in 1974 naar Harderwijk, waar het bij de 102e Veldartilleriegroep werd ondergebracht.

In 1977 werd de stichting Vrienden van het Artillerie Trompetterkorps opgericht ter ondersteuning van het Trompetterkorps, zowel in financieel als praktische opzicht. Er werd gespaard voor nieuwe instrumenten en zo kocht de stichting bijvoorbeeld een drumstel, waardoor in kleine bezetting kon worden opgetreden.

Opnieuw verhuizingen en bezuinigingen

In 1985 verhuisde Trompetterkorps naar Kamp Stroe en werd het weer ingedeeld bij de Legerkorpsartillerie. Een voormalig militair tehuis werd de nieuwe oefenruimte en was een dermate luxe faciliteit, dat andere korpsen daar jaloers op waren. De navolgende jaren bleef het korps uitstekend presteren. Er werd veel optreden, soms meer dan honderd keer per jaar. Het korps trad regelmatig zeer succesvol op in het buitenland en was veelvuldig te gast op de taptoes van Arnhem, Delft en Breda.

Begin jaren '90 kreeg het korps het moeilijk. Door het opschorten van de dienstplicht moest er een oplossing worden gevonden voor het instandhouden van het korps. Wederom dreigde opheffing, maar een oplossing werd gevonden in een fusie met het Trompetterkorps der Cavalerie. Het Artillerie Trompetterkorps werd op 30 september 1995 officieel ontbonden, waarna het samen met het Trompetterkorps der Cavalerie verder ging als het Trompetterkorps der Bereden Wapens.

De standplaats van het nieuwe Trompetterkorps der Bereden Wapens werd de Bernhardkazerne te Amersfoort. Het werd onder bevel gesteld van de Nationale Commandant. Ook het nieuwe korps had een fanfarebezetting en bestond uit 42 muzikanten, voornamelijk militairen met een kort contract. De muzikale leiding over het korps beruste bij een dirigent en voor het overige bij een commandant, beiden met de rang van kapitein. Het trompetterkorps beschikte over twee sets uniformen, zodat er zowel in cavalerie- als in artillerietenue kon worden opgetreden. De stichting Vrienden van het Artillerie Trompetterkorps werd in 1997 omgedoopt tot Vrienden van het Trompetterkorps Bereden Wapens en het stichtingsbestuur werd uitgebreid met een aantal cavaleristen.

Medio 2004 werd vanwege bezuinigingen besloten om het aantal orkesten binnen de Koninklijke Landmacht terug te brengen naar drie: een harmonieorkest, een fanfareorkest en een drumfanfare. Dit had tot gevolg dat het Trompetterkorps Bereden Wapens op 1 januari 2005 werd opgeheven en opging in het nieuwe Fanfarekorps Koninklijke Landmacht Bereden Wapens. De 40 muzikanten van het korps waren afkomstig van het Trompetterkorps Bereden Wapens, de Koninklijke Militaire Kapel, Johan Willem Friso Kapel en het Fanfarekorps Koninklijke Landmacht. De thuisbasis werd de Van Brederodekazerne te Vught. Het korps verzorgt sindsdien optredens bij binnen- en buitenlandse defensieaangelegenheden. Zo werd er op 1 juli 2005 opgetreden bij de opheffing van de 41e Afdeling Veldartillerie op de Legerplaats bij Oldebroek.

Het Reünie Orkest Artillerie

Met de opheffing van het Artillerie Trompetterkorps in 1995 had de artillerie geen 'eigen' muziekkorps meer. Dit werd door sommige (oud-)artilleristen als een gemis ervaren. De geschiedenis leert echter dat artilleristen geen artilleristen zouden zijn als hier niet iets op werd gevonden. De basis voor 'de oplossing' werd in mei 2001 gelegd toen twee oud-dienstplichtige leden van het Artillerie Trompetterkorps een reünie organiseerden voor de lichteningen 1976 t/m 1978. Luitenant-kolonel F. Dürst Britt was op dat moment bezig met de organisatie van een feest ter ere van het 325-jarig bestaan van het Wapen der Artillerie en kreeg notie van de reünieplannen. Het idee van de reünie inspireerde hem tot het plan om een permanent reünieorkest voor de Artillerie op te richten, net zoals die er bij een aantal andere wapens binnen de landmacht reeds waren. En zo geschiedde: vanaf 2002 werd de draad van het Artillerie Trompetterkorps weer opgepikt door het Reünieorkest Artillerie (ROA).

Begin 2005 nam het voormalig bestuur van de opgeheven stichting Vrienden van het Trompetterkorps Bereden Wapens het initiatief tot oprichting van de stichting Vrienden van het Reünieorkest Artillerie en vormde het dagelijks bestuur ervan. Geen orkest zonder 'vrienden', leert de historie. Het orkest zelf bestaat uiteraard uit muzikanten van het voormalige Artillerie Trompetterkorps en treedt op in binnen- en buitenland, op taptoes en reünies. Op dit moment bestaat het ROA uit ongeveer 60 muzikanten die in wisselende samenstelling optreden. Het orkest repeteert op de Tonnetkazerne in 't Harde. Het orkest was o.a. te zien tijdens een reünie van de 41e Afdeling Veldartillerie in juni 2005 in Seedorf, Duitsland en zal te zien zijn tijdens de Seedorf-reünie in april 2006.

Sinte Barbara, de beschermheilige van de artillerie

Sinte Barbara is de beschermheilige die ons behoedt tegen bliksem, brandgevaar en plotselinge dood. Artilleristen over de gehele wereld beschouwen Sinte Barbara als hun patrones, maar ook andere beroepsgroepen, die met vuur en/of de dood te maken hebben, kennen Sinte Barbara als beschermheilige, zoals bijvoorbeeld mijnwerkers, doodgravers en brandweerlieden.

De legende van Sinte Barbara

Omtrent het leven van de Heilige Barbara bestaan vele legenden. De bekendste legende is wellicht die waarin de Heilige Barbara in 254 na Christus in Nicodemië in Midden-Azië wordt geboren. Haar vader Dioscorus was een belangrijk persoon in het Romeinse keizerrijk en aanbad de goden van de Romeinen. Barbara daarentegen bekeerde zich op haar twintigste tot het christendom. Haar vader kon dat niet verkroppen en liet haar opsluiten in een toren. Tijdens de afwezigheid van haar vader slaagde Barbara erin een priester in de toren te laten, die haar doopte. Ze vluchtte uit de toren en kon zich verschuilen in een grot, die ontstond toen een berg als bij wonder openscheurde. Ze wordt echter verraden, waarna ze wordt gemarteld en uiteindelijk onthoofd. Op het moment van de onthoofding treft haar vader echter een felle bliksemschicht, die hem volledig verast. De donderslag die volgt is ongekend hevig. De menigte, die het schouwspel heeft gadegeslagen, verspreidt zich in allerijl, of men valt op de knieën en bekeert zich tot het christendom.

Bovenstaande legende geeft echter niet direct aan waarom Sinte Barbara de beschermheilige van de artillerie is geworden. Een andere versie van de legende, waarin Barbara in de 6e eeuw in Afrika wordt geboren, zich bekwaamt in de alchemie en een soort 'magische' springstof uitvindt, waarmee ze vijanden te lijf gaat, zou de relatie met de artillerie kunnen verklaren.

Pas in de vijftiende eeuw wordt de heilige Barbara populair in onze gewesten, ze wordt de patrones van vele beroepen en gezelschappen, waaronder dus de artillerie.

4 December, de naamdag van Sinte Barbara

In het begin van de 19e eeuw is, in navolging van de Franse Artilleristen, een poging gedaan de viering van de naamdag van Sint Barbara ook in Nederland ingang te doen vinden.

Prins Frederik, zoon van koning Willem I, nodigde op 4 december 1820 te Breda officieren der artillerie bij zich uit 'ter eere van Sainte-Barbara', maar deze incidentele viering heeft in latere jaren geen navolging gevonden. Pas in 1936 werd de viering weer opgevat, toen drieënzestig artillerieofficieren op 4 december bijeenkwamen in een zaal van Bagatelle te 's-Gravenhage en sinds de Tweede Wereldoorlog wordt het feest ieder jaar door officieren der artillerie gevierd. Meestal gebeurt dat 's avonds in de officiersmess. De aanwezigen zijn daarbij traditioneel in burgerkleding. Het samenzijn wordt geopend met het nuttigen van enige vloeibare versnaperingen, waarbij het eerste glas wordt geheven op het wapen der artillerie of op Sinte Barbara.

Jonge officieren worden op deze avond soms getest op hun kennis van het lied der artillerie en worden zonodig bestraft voor het niet voldoen aan de eisen die worden gesteld aan de kennis van tekst en melodie van het lied. Soms worden er voordrachten gehouden. Meestal vertelt één van de aanwezigen de legende van Sinte Barbara op min of meer serieuze wijze.

Als voorbeeld van een dergelijke voordracht volgt hieronder het bijzonder kernachtige gedicht van de hand van de (toen) Kapitein der Artillerie De Pont, dat door de dichter op 4 december 1952 werd voorgedragen bij het Sinte Barbara diner te Bergen op Zoom bij het Regiment Veldartillerie Prins Frederik.

De geschiedenis van Sinte Barbara in 60 seconden

In Nicomedië woonde een maagd
Vanwege haar schoonheid voortdurend belaagd
Haar vader wou haar duur verkopen
Menig minnaar is dan ook afgedropen

Voordat hij een lange reis gaat maken
Regelt hij ook Barbara's zaken
Een nieuw badhuis wordt er bij gebouwd
Waar hij zijn dochter gevangen houdt

In die tijd gaat z'over tot het christendom
Als papa dat hoort, dan barst de bom
Ze wordt gemarteld, geslagen, gekweld
En zelfs voor een deel ontveld

Als ze vader geen beterschap belooft
Wordt ze persoonlijk door hem onthoofd
De hemel stuurt een bliksem neer
Met opdracht: "Raak die ouwe heer"

Nu is Barbara voorspraak in bittere nood
En als 't gaat om niet voorziene dood
Mijnwerkers, steenhouwers en artilleristen
Zijn lieden die om haar liefde twisten

Bronnen

De teksten in dit document zijn afkomstig van de internetsite ww.41afdva.net. Uitgebreidere informatie omtrent de Nederlandse veldartillerie is op deze site te vinden.

Beknopte lijst van geraadpleegde bronnen:

Boeken:

- '200 jaar Rijdende Artillerie', B. Schoenmaker, J.P.C.M. van Hoof, 1993
- 'De onderofficier in het Nederlandse leger, 1568-2001', W. Bevaart, 2001
- 'Encyclopedia of modern U.S. military weapons', T.M. Laur, S.L. Llanso, 1995
- 'Nederlands geschut sinds 1677', J. Albarda, F.L. Kroesen, 1978
- 'Moderne artillerie 1' (Alkenreeks 139), F. Vos, 1968
- 'Moderne artillerie 2' (Alkenreeks 140), F. Vos, 1968
- 'Nederlandse artillerie vanaf 1945', R.W. Hoksbergen, J. Kroon, 1998
- 'Onze Koninklijke Landmacht 4: Artillerie' (Alkenreeks 172), J. Albarda, 1970
- 'Van stenen kogel tot antitankbrisantgranaat', J.A. van Wiechen, 1977
- 'Vuur in beweging: 325 Jaar Veldartillerie, 1677-2002', J. Hoffenaar, J. de Moor, 2002

Artikelen, publicaties:

- '40 jaar Seedorf', artikelenserie in De Griffioen (nieuwsblad 41 Mechbrig), 2003
- 'Adieu, Multiple Launch Rocket System', artikel in de Defensiekrant, R. Twigt, 2004
- 'Artillerie door de eeuwen heen', artikel in Armamentaria nr. 12 (jaarboek Legermuseum), J.P.C.M. van Hoof, 1977
- 'Korte Geschiedenis van de militaire muziek', onderdeel van doctoraalscriptie, G. Clements, 2004
- Diverse artikelen in o.a. de Griffioen, de Defensiekrant en Artillia

Musea, archieven:

- Legermuseum, Delft
- Nationaal Artillerie Museum, Legerplaats bij Oldebroek
- Nederlands Vestingmuseum, Naarden

Internetsites:

- 'De slag om de Grebbeberg', www.grebbeberg.nl
- 'Dienstmakers', www.dienstmakers.nl
- 'FAS Military Analysis Network', www.fas.org/man
- 'GlobalSecurity', www.globalsecurity.org
- 'Koninklijke Landmacht', www.landmacht.nl
- 'Ministerie van Defensie', www.mindef.nl